

**ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА ЗА ВАСПИТАЧЕ И
ПОСЛОВНЕ ИНФОРМАТИЧАРЕ - СИРМИЈУМ**

ЗАВРШНИ МАСТЕР РАД

**ЗНАЧАЈ ГОВОРНО-ЈЕЗИЧКИХ ИГАРА У
РАЗВИЈАЊУ РАНЕ ПИСМЕНОСТИ**

**Професор:
др Мирјана Николић, проф.**

**Студент:
Раденка Јаковљевић**

Сремска Митровица, 2024.

**ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА ЗА ВАСПИТАЧЕ И
ПОСЛОВНЕ ИНФОРМАТИЧАРЕ - СИРМИЈУМ**

ЗАВРШНИ МАСТЕР РАД

ТЕМА

**ЗНАЧАЈ ГОВОРНО-ЈЕЗИЧКИХ ИГАРА У
РАЗВИЈАЊУ РАНЕ ПИСМЕНОСТИ**

ПРЕДМЕТ

ПРИПРЕМА ДЕЦЕ ЗА ОПИСМЕЊАВАЊЕ

**Професор:
др Мирјана Николић, проф.**

**Студент:
Раденка Јаковљевић
бр.индекса 50/22М**

Сремска Митровица, 2024.

САЖЕТАК: У раду се полази од говорних постигнућа предшколског детета. У периоду од четири до седам година, дете треба још доста тога да научи и да савлада. Говор детета је недовољно експлицитан, условљен је ситуацијом у којој се размена одвија, значења речи су углавном повезана са оним што је конкретно, са оним што се може видети и опазити. С тим у вези, истакли смо поступке васпитача у циљу развијања дечјег говора и комуникативности на овом узрасту, као предуслова за развој ране писмености. Даљом анализом релевантне литературе, дефинисали смо говорне и језичке игре, те објаснили њихову улогу у развоју ране писмености. У раду смо истакли и значај дечјег говорног стваралаштва, као једног од предуслова развоја ране писмености. Циљ истраживања које је реализовано је био да се испитају ставови и мишљење васпитача о значају и примени говорно-језичких игара за развој ране писмености деце предшколског узраста. Истраживање је спроведено на намерном узорку од 30 васпитача који су запослени у Предшколској установи „Бамби“ у Лозници. Резултати до којих смо дошли указују на то да васпитачи сматрају да средина која је стимулативна и која подстиче развој ране писмености деце предшколског узраста треба да садржи литерарну просторну целину богату сликовницама, причама, енциклопедијама, брошурама, новинама, мапама. Даља анализа добијених резултата потврђује да се говорно-језичке игре у раду са децом примењују неколико пута недељно, као и да васпитачи најчешће примењују синтаксичке и игре ритма и риме у раду на подстицању ране писмености деце предшколског узраста. Резултати до којих смо дошли указују на то да васпитачи укључују родитеље у активности у којима су заступљене говорно-језичке игре за развој ране писмености, најчешће кроз радионичарски рад, као и да већина васпитача сматра да увођење нових *Основа програма- Године узлета*, није утицало на активности у области подстицања развоја ране писмености, као и да рад према поменутој концепцији омогућава развој ране писмености. Након истраживања је уведена промена у виду организовања хоризонталне размене на којој је тим васпитача креирао приручник у ком су представљене говорно-језичке игре које подстичу развој предвештина ране писмености, са којим су касније упознати и родитељи кроз тематски родитељски састанак.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *дете, говор, говорно-језичке игре, говорно стваралаштво, васпитач*

САДРЖАЈ

УВОД.....	1
ТЕОРИЈСКИ ДЕО	3
1. Говорна постигнућа предшколског детета	3
2. Говорно-језичке игре.....	7
2.1. Појмовно одређење говорно-језичких игара	8
2.2. Врсте говорно-језичких игара	8
3. Говорне и језичке игре у функцији развоја ране писмености.....	15
3.1. Развој говора као један од предуслова развоја ране писмености- примери игара	15
3.2. Дечје говорно стваралаштво у функцији развоја ране писмености	18
4. ИСТРАЖИВАЧКИ ДЕО.....	22
4.1. Предмет и проблем истраживања.....	22
4.2. Циљ истраживања	22
4.3. Задаци истраживања.....	22
4.4. Хипотезе истраживања	23
4.5. Методе истраживања.....	23
4.6. Технике и инструмент истраживања	24
4.7. Популација и узорак истраживања	24
4.8. Статистичка обрада података	24
4.9. Организација и ток истраживања.....	24
5. Резултати истраживања	25
6. Дискусија резултата истраживања.....	38
7. Увођење промене у рад ПУ „Бамби“ у Лозници	41
7.1. Примери говорно-језичких игара	41
7.2. Едукација васпитача и родитеља у подручју говорно-језичких игара	46
ЗАКЉУЧАК	58
ЛИТЕРАТУРА	60
ПРИЛОЗИ.....	62
Прилог бр. 1, Упитник за васпитаче.....	62
Прилог бр. 2, Списак табела	66
Прилог бр. 3, Списак графикана	67
Прилог бр. 4, Списак цртежа	67

УВОД

Свет детињства обележен је игром. Игра је природна и спонтана активност у којој дете ужива и истовремено, без присиле и императива, учи, спознајући свет који га окружује. Способност детета да се уживи у игру развија интерес који се преноси и у друге активности и ствара емоционалан спознајни однос према другим садржајима одгојно-образовног рада. Зато игра има и велику улогу у учењу матерњег језика и развоју говора код детета предшколског узраста.

У погледу развоја говора, истичу се игре маште, које спадају у ред омиљенијих дечјих игара због креативности коју омогућавају детету, слободе при креирању дочараног света и лакоће којом дете у току игре прелази границу између реалности и њене дочаране слике. Њихов непосредни продужетак представљају бројне вербалне игре које настају као резултат дечјег активног, истраживачког и стваралачког приступа језику.

Говор се у овим играма учи и развија спонтано, јер дете препознаје говорну структуру средине у којој се налази и током игре комбинује граматичка правила матерњег језика, што му омогућава и да при формирању исказа креира стваралачке облике. Током игре оно развија говор богатећи лексички фонд и тако постепено стиче свест о правом и пренесеном значењу језичких јединица.

Продукти говорних игара су (разнородне, слојевите) језичке творевине које носе виђење и осећање света њихових твораца и имају карактер новине и елементе креативног. Подстицањем говорно-језичког стваралаштва већ на раном узрасту деца стичу богато и разноврсно чулно искуство, стварају трајну потребу за стваралачким деловањем, исказују се, оплемењују емоције, доказују своје могућности, а примарно, усвајају предвештине ране писмености.

Мастер рад чине две целине: теоријски и истраживачки део.

У теоријском делу су најпре представљена говорна постигнућа предшколског детета. Даљом анализом доступне и релевантне литературе, дефинисане су говорне и језичке игре, те истакнут њихов значај за развијање ране писмености. У раду се даље истиче дечје говорно стваралаштво, које уједно представља један од предуслова развоја ране писмености.

У истраживачком делу је представљено истраживање које је спроведено. Циљ истраживања је био да се испитају ставови и мишљење васпитача о значају и примени

говорно-језичких игара за развој ране писмености деце предшколског узраста. Истраживање је спроведено на намерном узорку од 30 васпитача који су запослени у Предшколској установи „Бамби“ у Лозници.

Између осталог, у раду је приказано децје говорно стваралаштво и развој ране писмености из перспективе васпитача, те су образложене промене које су уведене у Предшколску установу, односно детаљно је приказан ток хоризонталне размене, током које је дат подстицај другим васпитачима да допринесу креирању приручника који ће бити представљен и родитељима и који ће свој циљ пронаћи у схватању и разумевању значаја говорно-језичких игара и говорног стваралаштва за развој ране писмености деце.

ТЕОРИЈСКИ ДЕО

1. Говорна постигнућа предшколског детета

Када је у питању узраст од четири до седам година, а по питању говора и комуникације, деца су већ усвојила одређена сазнања и овладала способностима, међу којима се издвајају: способност остваривања комуникације са другима, употреба симбола (гласова, слогова, реми, реченица), спонтано играње симболима, способност стварања (замеци стваралаштва у симболичкој игри, драмским импровизацијама, у вербалним играма). Такође, наводи да су деца усвојила комуникативне вештине, што даље значи да је њихов говор довољно артикулационо, реченички и граматички развијен што им даље омогућава да се споразумевају са особама из непосредног окружења, посебно са онима које добро познају (Ивановић, 2014).

Ако посматрамо децу индивидуално, односно појединачно, могу се увидети бројне разлике у индивидуалним постигнућима деце, не само у различитим узрастима већ и међу децом истих година. То захтева посебно осмишљен рад васпитача, односно прилагођавање у програма у складу са говорним нивоом и постигнућима сваког детета појединачно, али и деце у целини. Такође, пред васпитача се поставља и задатак да прате и процењују напредовање детета у односу на његове развојне могућности, а не сходно развојним нормама (Исто, 2014).

„Реч је о томе да се у развијању програма, узимајући у обзир опште одлике узраста, планирају пројекти, теме и активности сходно узрасту деце, имајући на уму и неопходност индивидуализованог приступа детету, ономе коме је то потребно. Дакле, полазишта су одлике узраста, али и стварно дете, са именом и презименом, дете „овде и сада“, у одређеној средини, односно у одређеном контексту“ (Исто, 2014: 11).

На основу претходно наведеног, може се закључити да дете у овом развојном периоду, на узрасту од четири до седам година, треба још доста тога да научи и да савлада. Говор детета је недовољно експлицитан, условљен је ситуацијом у којој се размена одвија, значења речи су углавном повезана са оним што је конкретно, са оним што се може видети и опазити (Исто, 2014).

Ауторке Шаин, Чарапић (2016) истичу да је за развој говора деце од великог значаја комуникативна функција. Са узрастом, комуникацијске способности детета се усавршавају, узимајући у обзир да долази до когнитивних промена које уједно повећавају комуникацијске способности детета. Дете са узрастом остварује

комуникацију са већим бројем вршњака и одраслих, те у интеракцији са њима дете све ефективније користи вербалну комуникацију. У том периоду је значајно превођење детета са имплицитног говора на експлицитни (говор прилагођен саговорнику у комуникацијској ситуацији).

Између осталог, ауторке наводе и ситуације које ће помоћи процес превођења имплицитног говора на експлицитни, а то су разноврсне ситуације у којима је дете у прилици да говори и практикује разноврсну употребу говора у интеракцији са другима. Практикујући говор, дете развија говорно понашање и постаје носилац свог говорног развоја, чиме се уједно подстиче и говорно стваралаштво деце предшколског узраста (Шаин, Чарапић, 2016).

Када је у питању развој говора, сви одрасли са којима деца ступају у интеракцију треба да представљају модел употребе говора. С тим у вези, наводи се да је васпитач „преносилац језичких знања, посредник између различитих медија и деце, партнер у комуникацији и активни слушалац детета“ (Исто, 2016: 80).

Васпитно-образовни рад на предшколском узрасту, а у области развоја говора, комуникацијских способности, те развоја ране писмености, треба усмерити на:

- јасно, гласно и разговетно изражавање;
- идентификовање властитих способности за изражавање и остваривање комуникацијског односа (невербална, вербална и писана комуникација);
- употребу свих комуникативних функција говора (интеракционе, инструменталне, регулативне, експресивне, хеуристичке, имагинативне, обавештајне и перформативне);
- подстицање коришћења говора у изражавању сопствених мисли, идеја, начина за решавање одређеног проблема;
- коришћење говора у управљању и регулисању властитог понашања;
- подстицање коришћења говора у конфликтним ситуацијама;
- давање подршке детету да разговара, пита и учествује у разговору, да тражи информације, даје налоге, упутства и обавештења;
- креирање прилика за заједничке дијалоге детета са вршњацима и одраслима у којима ће износити, размењивати и супростављати мишљења о заједничким проблемима и темама у играма и активностима;
- усвајање комуникацијске толеранције која представља ситуацију у којој дете говори када на њега дође ред, што подразумева да слуша саговорника док прича;

- развијање вештине активног слушања саговорника;
- упознавање и усвајање назива предмета и појава;
- подстицање деце да описују, објашњавају, саопштавају;
- обогаћивање комуникацијског искуства детета разним врстама текстова који се користе у свакодневним животним ситуацијама (обавештења, огласи, честитке, позивнице, рекламе) и активно укључивање детета у стварање наведених и сличних продуката;
- усмеравање детета да посматра и уочава ознаке и знакове у својој околини;
- упознавање детета са народном књижевношћу (бајке, приче, басне, бројалице, загонетке, разбрајалице, питалице);
- обогаћивање значења и употребе речи објашњењем помоћу контекста, смештањем речи у контекст или класификацијом речи према различитим критеријумима;
- обогаћивање искуства детета разноврсним писаним материјалима (књиге за децу, сликовнице, новине, стрипови, дечје енциклопедије);
- упознавање детета са филмовима, позориштем лутака и развијање интересовања за различите медије;
- развијање говорних стваралачких способности детета и употребе говора на имагинативном плану подстицањем спонтане стваралачке игре, симболичке игре, игре улога, мисаоне игре (изокретаљке, смишљање бесмислица, смишљање загонетака, ребуса, састављање прича, вицева, шала, песама, индивидуалних и групних продуката, као што су новине, словарице и сл.);
- подстицање изражавања разумевања и памћења прочитаног путем цртања, сликања, вајања и драмског изражавања;
- охрабривање детета да самостално исприча, преприча, смисли, настави, допуни или измени неку причу;
- увиђање повезаности усменог и писаног говора;
- подстицање овладавања гласовном структуром правилног говора;
- овладавање звучношћу језика путем ритмичких језичких игара с варирањем рима, јачине гласа, интонације, наглашавањем самогласника, стихова и слогова и понављањем рефрена (Шаин, Чарапић, 2016: 80-81).

Из претходно наведеног, може се констатовати да је рад на говору деце предшколског узраста даље усмерен на „стицање комуникативних способности (учење

употребе говора, прилагођавање говора ситуацији, али и коришћење говора за причање о ономе што се десило и што ће се евентуално десити), објашњавање исказа, богаћење речника, проширивање значења речи, разумевање говора других, ширење сазнања о речима, гласовима, на јачање стваралачких језичких капацитета“ (Ивановић, 2014: 11).

2. Говорно-језичке игре

Игру је могуће окарактерисати као начин самосталног, дивергентног деловања детета. Игра није зависна од утицаја одраслих, дете у игри користи сопствену мотивацију да делује без питања и дозволе одраслог, што значи да су деца сама одговорна за време које желе да проведу у игри, као и за врсту активности у игри. Ипак, оно за шта су одрасли одговорни јесте то да деци припреме и обезбеде простор за несметану игру, као и потребан материјал. Одрасли се могу укључити у дечју игру у смислу праћења дететовог понашања и налажења начина да се ускладе са дететом (Крњаја, 2012).

Различите активности и функције игре у дететовом развоју показују да су све димензије развоја, као што су емоционална, когнитивна, социјална, психомоторна, уско међусобно повезане у игри. Дакле, дете у игри развија све своје способности (перцептивно-моторне, интелектуалне, социо-емоционалне, комуникационе и креативне), које последично постају све отвореније за нове активности, у оквиру *зоне наредног развоја*. Значајно је успоставити континуитет образовања, који подразумева повезаност једног ступња система са другим и олакшава прелаз са нижег на виши (Копас-Вукашиновић, 2006).

Највећа вредност игре, у васпитно-образовном смислу, огледа се у могућности игара да привуку и одрже дечју пажњу на садржајима који су планирани, те да мотивишу децу да се укључе и постану активни учесници одређених активности. Под тим активностима које су препознате као највередније, подразумевају се активности кроз које деца активно креирају властито искуство и у којима до изражаја долази укупност дечјих потенцијала што за последицу има постизање виших развојних нивоа за које је дете способно (Каменов, 2009).

Говорно-језичке игре се, као облик рада, разликују од принципа игре и водеће улоге васпитача, као и од методе игре у раду на развоју говора иако у својој основи имају игру као заједнички старт.

2.1. Појмовно одређење говорно-језичких игара

Говорно-језичке игре подразумевају такву активност у којој се игра реализује уз помоћ звука и речи. Честе су ситуације да ове игре представљају спонтану манипулацију језиком са ритмичким или репетитивним елементима. Деца воле ову врсту игара, интересантна им је рима, занимљиво им је измишљање речи, а између осталог, свако дете ужива у шалама и смешним причама (NCCA, 2009).

Како свака игра у себи садржи одређена правила, тако се и у језичким играма увиђа постојање одређених правила. Дужност васпитача је да организује игру и да сам изабере да ли ће то бити вођена или проширена игра (Спасић, 2021).

Уколико се васпитач одлучи да то буде проширена игра, он ће пратити дечји говорни развој, као и коришћење нелогизама и спонтане игре речима, те у складу са тим проширује игру на основу принципа који су уочени у спонтаном дечјем говорном стваралаштву (Исто, 2021).

Супротно проширеној игри, у вођеној игри васпитач унапред припрема средства, тачније сликовни материјал, те се одлучује за књижевно дело које ће му послужити као подстицај за језичку игру, а затим осмишљава и са децом реализује ток игре.

2.2. Врсте говорно-језичких игара

На основу језичког нивоа, може се учити подела на следеће говорно-језичке игре:

1. Фонолошке;
2. Морфолошке;
3. Синтаксичке;
4. Игре ритма и риме;
5. Драмске игре (Спасић, 2021).

Фонолошке игре су игре гласовима, слоговима и деловима речи, имитовањем разноврсних шумава и звукова из природе, гласања птица и јављања животиња и живине, као и ономатопеја из неживе околине: тик-такање часовника, звук авиона, и слично. Деца све то слушају и чују, и воле да опонашају у виду говорних игара: *Шта се чује? Како се ко јавља? Ко се јавља?* Игре гласовима користимо и за говорно стваралаштво кад, уз радно-игровна средства, створимо заплет који деца оживљавају у стваралачко причање, на пример: Врапчић мркорепић тражи своје родитеље, па пита-

гласа се Цив-Чив-Жив, а птице или животиње које успут сусреће или на које наиђе, одговарају му такође на свој начин (кукавица: ку-ку, гавран: квар-квар, врана: гра-кра, сврака: кре-кре, пчеле: зу-зу, вук: ау-вау), којом приликом вежбамо дискриминацију и артикулацију гласова (Матић, 1982).

Фонолошке игре су игре које за циљ имају развијање правилне артикулације и дискриминације гласова. До узраста од три године у говору детета уредног говорног развоја постоје гласови а, с, и, у, о, б, б, д, т, г, к. Када су у питању једноставнији гласови, као што су: м, н, в и ф, дете се не сусреће са великим потешкоћама приликом њиховог усвајања и изговарања. Супротно њима, изговор зубних, предњонепчаних и сливених гласова, може створити детету одређене потешкоће, као и изговор и усвајање алвеоларних гласова л и р. С тим у вези, наводи се да је један од задатака васпитача да фонолошким играма деци олакша, помогне и подстакне развој тих гласова (Спасић, 2021).

Када је у питању средња група, васпитач са децом вежба изговор гласова ш, з и с; док са старијом групом ради на изговарању и правилној артикулацији гласова л, з, с, ћ, ц, њ, џ. На предшколском узрасту, пред васпитача се ставља задатак да са децом усваја и увежбава изговор и правилну артикулацију следећих гласова: ц, ж, р, њ, љ. Такође, истиче се да је наведена подела фонолошких игара и облика рада према узрасту оквирна јер првенствено треба сагледати могућности групе деце, што васпитач треба да чини уз праћење развоја гласовне стране њиховог говора (Исто, 2021).

„За вежбање артикулације гласова треба користити ономотопеје, пословице. Брзалице, загонетке, као и краче текстове засићене гласовима чији изговор вежбамо. Како бисмо скренули пажњу на визуелну страну артикулације, упућујемо децу да посматрају једни друге приликом артикулације гласова, односно скрећемо им пажњу на то да прате покрете говорних органа приликом изговарања гласова“ (Исто, 2021: 9).

Брзалице, као творевине народне књижевности, могу представљати облик фонолошких игара којима се успешно вежба изговор и артикулација гласова. Када брзалице одговарају теми, пројекту, којим се бавимо, оне могу представљати ефикасно средство за развој појединих гласова, или групе гласова код деце.

Између осталог, ономотопеје се такође препоручују као добар облик рада на развоју гласовних могућности деце.

Приликом прелиставања сликовница, како бисмо заједничко читање учинили занимљивијим и уједно дете ставили у ситуацију да и само чита причу. тј да говори и вежба изговор гласова, уједно и говорно стваралаштво, добро је да детету указујемо на

илустрације животиња уз коришћење ономотопеја (на пример: показујемо илустрацију мачке и изговарамо: Мачка, мјау-мјау).

Морфолошке игре су игре које утичу на развој морфолошке свести код деце и организоване су у складу са основним принципом развоја дечијег говора, принципом аналогije.

„Рад на развоју говора деце почиње праћењем дечијег спонтаног говора, записивањем карактеристичних појава на основу којих треба осмислити игру која ће подстаћи усвајање оних морфолошких елемената који се тренутно развијају у дечијем говору. Приликом осмишљавања и вођења морфолошке игре треба следити неколико основних принципа“ (Спасић, 2021: 29).

Приликом спровођења морфолошке игре, примењују се речи које су изведене истим суфиксом, истим принципом творбе, у циљу дечије примене принципа аналогije. Морфолошке игре нису усмерене само на развој морфолошке свести, већ често представљају и лексичке игре (градимо нове речи истим суфиксом), игре ритма и риме. Морфолошке игре пружају могућност се повезивања са другим врстама игара, а у наставку ћемо навести пример тематског уклапања фонолошке игре, морфолошке игре и игре за развој просторних односа, које је ауторка Спасић (2021), навела у свом приручнику: „за фонолошку игру користимо двострану картицу за брзалицу *Миши уз пушку, миши низ пушку* (на првој страни приказан је миш који иде уз пушку, на другој страни приказан је миш који иде низ пушку), као и диораму (од кутије направљена полуотворена макета са две странице) која представља шумску кућу за животиње. Диорама је најпре окренута тако да је деца не виде. Деца изговарају брзалицу *Миши уз пушку, миши низ пушку*, како би открила целу диораму шуме. Што брже изговарају брзалицу, то се брже диорама окреће Деца, једно по једно, описују диораму. Затим се деци показују апликације на којима су мужјак и женка из групе шумских животиња и деца измишљају имена за њих. Након тога деца дају имена младунцима шумских животиња Затим се разбрајалицом бирају деца која ће возити шумски такси. Као разбрајалицу користимо модификоване стихове:

Ићи ћемо у шуму, видећемо лија куму
Видећемо малог зеца, играју се са њим деца.

Путујући стазом, дете прича ка којој животињи иде, којим смером се креће и кога среће успут. На тај начин смо повезали фонолошку игру са морфолошком игром и вежбали са децом исказивање просторних односа, уједно подстичући и развој говорног стваралаштва деце“ (Спасић, 2021: 35).

Синтаксичке игре- говорне игре причања можемо изводити на различите начине. И ту је важно увођење деце у игру, тј. објашњење начина игре. Деца седе или стоје у кругу, у два реда, на столицама или поду, у неком превозном средству, а могу се и слободно играти-јурити по парку или пољу па кад се присете оног што смо им задали (почели као говорну игру), они дотрче до васпитача и кажу то што су измислили. Рецимо, на реч МЕДА ... меда воли крушке; а на две речи ЦВЕЋЕ и ПЧЕЛЕ ... пчеле лете по цвећу, од цвета до цвета итд., већ према називу игре (Матић, 1982).

Синтаксичке игре омогућавају синтаксички развој деце. Узимајући у обзир да је критичан период за развој синтаксичке свести код деце период од шесте до седме године, синтаксичке игре треба користити у раду на развоју говора деце предшколског узраста, чиме ће се уједно богатити и говорно стваралаштво деце (Спасић, 2021).

Као подстицај за стваралачко причање могу се употребити краће књижевне форме за децу, као и други медији. Такође, могу послужити и асоцијације, вођење игре кроз употребу сликовног материјала под чим се подразумевају: картице, стрип, разноврсне апликације, коцкице и слично.

Поред набројаних, посебно ћемо образложити вођење синтаксичке игре коришћењем уролане уске папирне траке на којој се исцртају слике у складу са темом приче. Васпитач самостално креира ликове и радњу, те их визуелно представи на траци, коју након тога урола. Потом једно по једно дете обмотава рол-траку и по узору на слике које уочавају, смишљају причу. Поступак којим васпитач додатно подстиче стваралачко причање деце, јесте тај да напомиње деци да осмисле нешто ново, без понављања онога што је неко већ претходно изговорио. Такође, васпитач додаје понеку реч ако је потребно, а у случају када су реченице непотпуне он их коригује те захтева од детета да је понови, тако да она буде потпуна. Тема приче на пример може бити и породица, где васпитач у свако поље исцртава једног члана породице, а од деце очекује да осмисле причу. Васпитач бележи деце реченице, те на крају активности чита деци њихову заједничку причу подстичући их уједно и да самостално осмисле наслов приче коју су креирали (Исто, 2021).

Књижевно дело које може да послужи као мотивационо средство за вођену синтаксичку игру је, на пример, песма *Доктор за проблеме*, Љубивоја Ршумовића.

Васпитач отвара тему спознаје сопствених осећања, а потом започиње синтаксичку игру *Доврши започето*. Васпитач даје пример (*Весела сам кад се играм с вама*) и подстиче децу да једно по једно понове за њим и доврше започето:

Најсрећнији сам кад...

Највише ме је насмејао...

Свако дете има право да...

Растужим се кад...

Волим да...

Највише волим...

Најлепше се осећам кад Мама ми увек каже...

Семантичке игре- игре значењем могу се идентификовати још у фонолошким играма, а још отвореније се јавља у парадигматским играма. Играјући се у оквирима константног граматичког или синтаксичког обрасца, дете врши замену појединих речи искључиво према њиховом значењу. Код предшколске деце, игре значењем се много чешће јављају као самостална врста (Матић, 1982).

Чуковски је ове игре назвао преокретаљкама и дао им посебан значај у мисаоном развоју детета. За ове игре је карактеристично изразито одступање од семантичке норме, због чега су оне исто толико игре интелигенције, колико и игре језиком.

Према Чуковском, главно обележје семантичких игара је обрнута координација ствари: функција предмета А приписује се предмету Б и обрнуто. На неуобичајеној координацији значења почива метафоричка делатност човека, она је битна претпоставка и извор инвенције и маште. У играма преокретаљкама дете постаје господар илузије (Јовановић, 2008).

У циљу развоја говора деце предшколског узраста врло су корисне и подстицајне игре улога које деца спонтано започињу, а које касније могу добити форму проширене игре. Приликом избора и реализације говорно-језичких игара, васпитач треба да се води принципом узрасне примерености, као и да прати и бележи развој говора конкретне групе деце или детета. Такође, оно што се истиче као битно, а тиче се реализације језичких игара јесте и то да васпитач треба да уочи принципе по којима се остварује спонтана дечја игра, те да исте примени приликом избора и вођења језичких игара (Спасић, 2021).

Игра ритма и риме се спроводи тако што васпитач изговори одређену реч и подстиче децу да самостално пронађу што више речи које се римују. У овом поступку, васпитач мање пажње посвећује на смисао и значење речи, већ акценат даје на звучном римовању.

Такође, као пример спровођења игре ритма и риме, се наводи и поступак да се деца распоре у две колоне, лицем окренута једна другој. Деца између себе бацају и хватају лопту, на тај начин што дете које баца лопту задаје реч, а дете које хвата лопту има задатак да каже реч која се римује са речју које је изговорило дете које је бацило лопту (Исто, 2021).

Рима се може применити и кроз осмишљавање загонетки, и то тако што васпитач осмисли две речи које се римују, као на пример: *крушка – пушка*, а потом деца даје задатак да саставе загонетку која ће садржати риму. Тако су настале следеће загонетке:

„Ја сам воће. Моје име и реч *пушка* се римују Растем на дрвету. Могу бити жута, зелена или румена. Од мене се прави сок, џем или колач. Ја сам...

Ја сам животиња. Моје име и реч *муж* се римују. Носим своју кућицу на леђима. Спор сам и имам рогове Ја сам...“ (Исто, 2021: 51).

„Игре ритма и риме се могу комбиновати са играма за развој морфолошке свести, са лексичким играма или ређалицама, па тако игром грађења риме уједно реализујемо и различите циљеве за развој говора, између осталог и развој дечјег говорног стваралаштва:

- тражимо пар по имену (Сташа – Маша; Марко - Дарко);
- нижемо глаголе (седим, лежим, стојим, бројим кројим...);
- нижемо речи са истим суфиксом (орач, колач, копач, берач...);
- римујемо антониме (црно-бело; тужно-весело...);
- градимемо анафору (Бата једе крофне, бата једе пите, бата једе...);
- градимемо епифору (Мама иде, тата иде...)“ (Исто, 2021: 51).

Драмске игре- у овим играма се деца служе својом маштом и креативношћу. Деца се пружа могућност да се претварају и замишљају да су неко други а уз помоћ различитих предмета, радње и ситуације. Такође, са узрастом ове игре постају сложеније, јер и деца с годинама унапређују и развијају своје креативно мишљење и

креативне идеје. Исто тако, са развојем језика деца почињу да уче како да из конкретног размишљања развију апстрактно, па самим тим постају способна да измишљају приче и сценарија. Деца улазе у различите улоге кроз које глуме стварне догађаје, а замишљају ствари које нису стварне, као што су виле и супер хероји. Ове игре су деци јако интересантне (NCCA, 2009).

Што се тиче драмских игара, оне се „називају још и играма замишљања, играма маште, улога, имитације, подражавања, претварања. Оне представљају врсту симболичке игре у којој дете, имитирајући акције, говор и покрете које је раније опазило у појединим ситуацијама, замишља да је неко други или нешто друго. У овим играма се мешају елементи реалности и маште. Дете, играјући се, имитира људе које је срело или појаве које је доживело, али, како не може тачно да имитира све и онако како је опазило, оно укључује елементе маште, развијајући тако имагинацију, говор и комуникацију“ (Вечански, 2016: 85).

Оно што се издваја као једна од добити ових игара јесте развој ране писменост и учење бројева, јер деца на пример кроз игру продавнице, купца и продавца могу састављати спискове и меније или куповати/плаћати/продавати замишљене биоскопске карте (NCCA, 2009).

Социо-драмска игра представља вид игре који претпоставља сарадњу међу вршњацима или одраслима. Учешћем у оваквој игри деца стичу пријатеље, а такође усвајају и способности преговарања и изграђују комуникационе вештине. Из приложеног се јасно види и закључује да овај вид игре подстиче развој говорног стваралаштва деце. У овој игри дете не само да остварује улогу, већ и успоставља контролу над понашањем којим остварује улогу. Раздвајање понашања од обрасца контроле понашања представља почетак развоја рефлексивне функције која је основа моралног расуђивања и деловања детета (NCCA, 2009; Крњаја, 2012).

3. Говорне и језичке игре у функцији развоја ране писмености

Током језичких вежби, деца комбинују задате мотивационе речи уз визуелне или вербалне подстицаје. Основа и резултати њихове активности су постојећи елементи и сложенице у српском језику. Циљ је да се деца упознају са појединим сложеницама у свом матерњем језику и да спонтано усвоје одређене творбене моделе. С друге стране, основа језичких игара су мотивационе речи блиске дечјем искуству, при чему се тежи њиховом креативном спајању према критеријумима семантичког освежавања саставних веза. Тако су резултати таквих игара ретко постојеће сложенице, док су много чешће потенцијалне речи (Мићић, Вукомановић-Растегорац, 2016).

Језичка и метајезичка игра настају на пресеку језичког садржаја и играчког облика. Развијање метајезичке игре може се приказати у два корака. Први корак укључује избор језичког захтева и грађе, с једне стране, и форме игре, с друге стране; други корак подразумева прилагођавање правила игре новој сврси кроз интеграцију језичког захтева и грађе у игру (Вукомановић-Растегорац, 2021).

У наставку ћемо навести одређене језичке и говорне игре које доприносе развоју свих сегмената говора који су неопходни за усвајање предвештина ране писмености (фонолошка, лексичка и синтаксичка свест).

3.1. Развој говора као један од предуслова развоја ране писмености- примери игара

Један од могућих језичких захтева за проверу нивоа фонолошке свести је бројање гласова у речи. У овом случају, језичка грађа може укључивати примере речи са различитим дужинама и структурама (њихова значења могу бити разнолика, а могу бити и тематски повезане, као што су називи ликова из бајке: змај, краљ, принцеза, Црвенкапа итд.). Игра која се користи у овом примеру може бити позната игра *Царе, царе, господаре*. Да би се игра прилагодила, потребно је прво размотрити скуп правила по којима се одвија.

„На једном крају собе седи *цар*. Он је леђима окренут осталим учесницима игре, који стоје један поред другог на супротном крају собе. Деца редом питају цара: „Царе, царе, господаре, колико има сати?“. Цар одговара „Три мишја корака“; „Четири мачја корака“; „Пет слоновских корака“. Дете прелази број корака који је цар одредио, водећи рачуна о његовој величини (прилагођавајући свој корак величини корака

животиње). Победник је оно дете које прво стигне до цара. Потом оно постаје цар и игра се понавља испочетка“ (Исто, 2021: 79).

Следи инкорпорација метајезичког захтева и језичке грађе у игру. Њихово укрштање треба обавити на оном месту од којег зависи исход игре, јер тако одговор на језички захтев добија своју пуну функционалност без нарушавања њене неизвесности. У овој игри, то је део у којем деца питају цара колико је сати- тада цар својим одговором одређује *брзину* кретања играча- па би измена правила изгледала овако (измене су подвучене):

Царе, царе, господаре, колико има сати?

Царе, царе, господаре, дај ми једну реч.

Цар одговара: „Три мишја корака.“

Цар одговара: „Змај.“

Уместо да дете прелази број корака који је цар одредио, прилагођавајући корак величини животиње, оно броји гласове у речи и прелази толико стопа на путу до цара. Да би то постигло, мора да растави реч на гласове и преброји их (Исто, 2021).

Иста игра, уз минималне измене у правилима, може се користити за бројање слогова у речи (чиме се подстиче фонолошка свест) или речи у реченици (што подстиче лексичку свест). Ако се жели сложенија варијанта, правило се може изменити тако да цар задаје број гласова (нпр. четири), а играч који први изговори реч са тим бројем гласова (беба) креће ка цару. При том, играч треба да изговара одговарајући глас одабране речи при сваком кораку (при првом кораку б, при другом е и тако даље).

„*Метајезичке игре за подстицање развоја лексичке и синтаксичке свести.* Један од могућих језичких захтева којима се проверава степен лексичке свести је разумевање појма реч. Језичку грађу у овом случају чине примери речи и реченица (нпр. речи: аутомобил, авион, воз; реченице: Аутомобил јури. Авион је слетео. и слично). Пример игре су *Музичке столице*. Столице су постављене у круг са седиштима према споља. Број играча је већи за један од броја столица. Деца плешу око столица док музика свира. Кад музика стане, деца треба што пре да седну на столицу. Онај ко не нађе столицу, испада из игре. Игра се наставља све док не остане једна столица и победник на њој“ (Исто, 2021: 80).

Крајњи исход игре зависи од брзе реакције у тренутку када се прекине музика и брзог заузимања места, па је то део правила у којем вршимо интервенцију:

Кад музика стане, деца треба што пре да седну на столицу.

Кад музика стане, васпитач изговара реч или реченицу. Ако васпитач каже реч, деца треба што пре да седну на столицу.

Уколико се жели додатно нијансирање правила, оно може да иде у различитим правцима. На пример, може се дефинисати казна, попут испадања из игре, за играча који седне на столицу кад чује реченицу. Или: овом играчу се може понудити да одговори на додатни захтев како би остао у игри. У потоњем случају, измењена правила игре изгледала би овако:

Столице су постављене у круг са седиштима према споља. Број играча је већи за један од броја столица. Деца плешу око столица док музика свира. Кад музика стане, васпитач изговара реч или реченицу. Ако васпитач каже реч, деца треба што пре да седну на столицу. Онај ко не нађе столицу, испада из игре. Ако играч седне на столицу кад чује реченицу, васпитач му говори да је погрешно, али да има још једну шансу да остане у игри. Играч треба да изброји колико изговорена реченица има речи. Ако каже тачан број речи, остаје у игри; ако каже погрешан број речи, испада из игре. Игра се наставља све док не остане једна столица и победник на њој (Исто, 2021).

Исти принцип игре може се, уз минималне измене у правилима, користити и за развој синтаксичке свести – знак за седање на столицу може да буде изговорена граматички правилна реченица. Додатно, уколико се жели увести и метајезички захтев да деца исправе или препознају грешку у реченици (у роду, броју и слично), то може бити прилика да се онај ко није пронашао своју столицу – искупи. У овом случају, коначни облик правила би могао да изгледа овако:

Столице су постављене у круг са седиштима према споља. Број играча је већи за један од броја столица. Деца плешу око столица док музика свира. Кад музика стане, васпитач изговара реченицу која је граматички правилна или реченицу која је граматички неправилна. Ако васпитач каже граматички правилну реченицу, деца треба што пре да седну на столицу. Онај ко не нађе столицу, испада из игре. Ако играч седне на столицу кад чује граматички неправилну реченицу, васпитач му говори да је погрешно, али да има још једну шансу да остане у игри. Играч треба да исправи грешку у реченици (или укаже где се грешка налази). Ако у овом задатку успе, остаје у игри; ако не успе, испада из игре. Игра се наставља све док не остане једна столица и победник на њој (Исто, 2021).

3.2. Дечје говорно стваралаштво у функцији развоја ране писмености

Бројне су активности којима се у предшколској установи може неговати говорна култура деце, односно богатити дечји речник, те деца усмерити на усвајање језичких норми у комуникационом процесу и тренутку говорне делатности. Међу њима, значајно место заузимају говорне активности (Копас-Вукашиновић, Јовановић, Марковић, 2019).

„Говорно стваралаштво се манифестује спонтаним јављањем у току игре гласовима, речима, исказима, а може имати и образовни циљ, нпр. богаћење речника применом стихова и песама, и пружање могућности детету да приступи језичким варијацијама и приликама, да открије и упозна, а потом се и служи, речима које у свом окружењу није чуло, а самим тим ни користило“ (Дујмовић, 2016: 133).

Као примаран задатак васпитача у погледу активности које за циљ имају развијање говорног стваралаштва деце, наводи се неговање стваралачког изражавања предшколског детета, „које има потребу да оно што опази и доживи у свом окружењу изрази на себи својствен, оригиналан и непоновљив начин“ (Исто, 2016: 133).

То даље значи да васпитач треба да буде спреман да опази и увиди, те разуме и подстакне креативан потенцијал детета, а у складу са тим га и усмери у говорним активностима. Такође, наводе се говорне активности кроз које васпитач може подстицати развој говорног стваралаштва деце, а то су, на пример: језичке игре, говорне игре, драмске игре. Између осталог, наводи се и језичко-музичко стваралаштво као један од облика рада кроз који се може подстицати дечје говорно стваралаштво. Дечје истраживачке склоности, дечје стваралаштво и стваралачке покушаје треба уважити, подржати и неговати (Исто, 2016).

Даља анализа релевантне и доступне литературе указује на то да деца играјући се гласовима, слоговима, речима, значењем речи, спонтано или намерно, стварају нове речи служећи се својом логиком. Приликом стварања и грађења нових речи дете примењује властито искуство, којим је иначе и условљен развитак вербалног стваралаштва. То даље значи да свако дете у себи има стваралачки потенцијал и потенцијал за говорно стваралаштво, а у различитим врстама игара они долазе до изражаја јер је игра у блиској вези са стваралаштвом. Узимајући у обзир да деца полазе од властитог искуства и онога што су чула и доживела и на основу тога стварају нове речи и исказе, може се закључити да је учење језика стваралачки процес (Исто, 2016).

Било да дете самостално уђе у игру или подстакнуто од стране одраслих или вршњака, игра детету омогућава да ступи у свет књижевног дела, да активно учествује у сопственом креирању, да се осећа сигурно и уважено. У том свету акценат је на машти и потреби за маштањем.

„Организоване говорне игре подстичу код детета правилан развој гласова, речи и реченица, богате дечји речник и развијају говорно стваралаштво. Дете се може истовремено играти играчкама и речима изражавајући своје емоције, доживљаје и искуства. Дете уме да се забавља измишљеним речима, што указује на то да језик у дечјој игри постаје средство за обликовање и предмет играња“ (Маљковић, 2005, према: Дујмовић, 2016: 134).

Бројни су аутори који наводе добробити говорне и језичке игре за развој говорног стваралаштва деце, јер кроз говорну и језичку игру се деца стављају у ситуације у којима богате свој речник новим речима, као што је то на пример слушајући стихове или рецитирајући их. Користећи стихове и стиховане текстове, васпитач на ненаметљив начин богати дечји речник уводећи нове појмове. Нонсенсни начин изражавања је најпогоднији за подстицање и развијање говорног стваралаштва (Дујмовић, 2016).

Даље се наводи да је дечје говорно стваралаштво засновано на машти, замишљању, имагинацији. Игре имагинације усмеравају дете да испољи своје тежње, мисли, идеје, интересовања. Дете у игри усваја нове способности и вештине и задржава их. Дете може на оригиналан начин, вођено стваралачком фантазијом, да користи гласове и слоге, измишља стихове, да мења песме и приче, а све то помоћу стваралачког импулса. Наведено потврђује неопходност неговања дечјег језичког и говорног стваралаштва (Исто, 2016).

Говорно и језичко стваралаштво деце се спроводи по принципу узрасне примерности, те су, у складу са узрастом, садржаји следећи:

У млађој групи, говорно стваралаштво у садејству са спонтаном дечјом игром. На овом узрасту, код деце се подстиче подражавње гласова из природе (*ономатопеја*), понављање слогава комбинујући их са необичним гласовним и реченичним конструкцијама.

У средњој узрасној групи деца се усмеравају на стварање необичних гласовних група, оживљавање разних предмета звуцима. Такође, на овом узрасту васпитач може увести примену синонима, хомонима, аугментатива, деминутива, паронима, и повезати ритмичке и мелодијске облике са говором детета.

У старијој узрасној групи на овом узрасту се уочавају нови спонтани стваралачки облици, међу којима се издвајају спонтано грађење стихова, као и римовање. Васпитач у раду са децом старијег узраста треба да усмерава децу на осмишљавање стваралачког говорног израза, грађење стихова додавањем речи у већ конструисану песму. Такође, пожељана је употреба компарације, хиперболе, градације, а између осталог се могу организовати активности примењујући литерарне облике као што су стихови.

У припремно-предшколској узрасној групи, васпитач децу усмерава на говорне игре римовања речи и стварања стихова, као и краћих песмица, узимајући у обзир узраст и говорне способности деце од шест година. Стихови се могу користити за естетски и емоционални развој детета, за богаћење речника и развијање реченице (Исто, 2016).

Деца позитивно реагују на риму јер она садржи звучност и ритмичност, па се то управо може искористити у циљу развоја говорног стваралаштва деце: говорне игре римовања и грађења стихова. То су игре које не захтевају посебан простор нити средства, могу се било где организовати, као и у склопу усмерених или слободних активности. Поред добробити ових игара за развој говорног стваралаштва, ове игре код деце подстичу и добро расположење и смех.

Деца узраста три године имају своје омиљене песме, уживају у римама и рецитацијама. С обзиром да су у овом периоду темељне језичке структуре усвојене, потребно је проширити их и продубити (Исто, 2016).

Ауторка Дијана Дујмовић (2016), а у вези са говорним играма римовања и грађења стихова, наводи одређене специфичности деце у складу са узрастом:

Деца узраста 3–4 године- на овом узрасту је приметно да деца воле риме које немају посебног смисла и усклађују те игре са звуковима. На овом узрасту деца говоре водећи се логиком, те причају граматички исправно, неопходно је радити на даљем проширивању дечјег речника;

Деца узраста 4–5 година- на овом узрасту је карактеристично то да деца већ имају одређене спонтане стваралачко-градилачке језичке тежње, па је у вези са тим, препоручљиво да васпитач организује игре стваралачког типа, као што су повезивање мелодијских и ритмичких облика са говорним изразом детета;

Деца узраста 5–6 година- овај узраст је карактеристичан по томе што деца воле спонтане стваралачке игре, као што је то на пример спонтано грађење стихова и римовање, па је препорука да васпитач са децом овог узраста ради на правилном

изражавању, рецитовану, као и грађењу стихова додавањем речи у конструисану песму;

Деца узраста 6–7 година- уколико се деци пружи довољан подстицај, деца овог узраста су способна да стварају песме.

Између осталог, наводе се и приступи васпитача у наведеним играма, а то је да васпитач, на пример, може да: „започне један стих, да каже пола стиха који деца треба да допуне римујући, да користи литерарне текстове, да организује групно стварање стихова, да подстакне стварање бесмислица и изокретаљки, а све то користећи се различитим мотивационим средствима“ (Дујмовић, 2016: 136).

4. ИСТРАЖИВАЧКИ ДЕО

4.1. Предмет и проблем истраживања

Проблем истраживања гласи: да ли се језичким и говорним играма утиче на развој ране писмености деце предшколског узраста. Предмет истраживања су говорно-језичке игре у циљу развијања ране писмености.

4.2. Циљ истраживања

Циљ истраживања је да се испитају ставови и мишљење васпитача о значају и примени говорно-језичких игара за развој ране писмености деце предшколског узраста.

4.3. Задаци истраживања

Из датог циља истраживања произилазе следећи задаци:

1. Испитати мишљење васпитача о томе шта све треба да садржи средина која је стимулативна и која подстиче развој ране писмености код деце предшколског узраста;
2. Утврдити учесталост примене говорно-језичких игара у циљу развијања ране писмености деце предшколског узраста;
3. Идентификовати врсте говорно-језичких игара које васпитачи најчешће примењују у раду на подстицању ране писмености деце предшколског узраста;
4. Испитати васпитаче да ли, и на који начин, укључују родитеље у активности у којима су заступљене говорно-језичке игре за развој ране писмености деце предшколског узраста;
5. Испитати мишљење васпитача о подстицању развоја ране писмености услед увођења нових *Основа програма- Године узлета*.

4.4. Хипотезе истраживања

На основу постављеног циља и задатака истраживања, општа хипотеза је:

Васпитачи схватају и разумеју важност стимулативног окружења и примене језичких и говорних игара за развој ране писмености деце предшколског узраста.

Посебне хипотезе:

1. Претпоставља се да васпитачи сматрају да средина која је стимулативна и која подстиче развој ране писмености деце предшколског узраста треба да садржи литерарну просторну целину богату сликовницама, причама, енциклопедијама, брошурама, новинама, мапама;
2. Претпоставља се да васпитачи, у раду са децом, говорно-језичке игре примењују неколико пута недељно, а у циљу развијања ране писмености;
3. Претпоставља се да васпитачи најчешће примењују синтаксичке и игре ритма и риме у раду на подстицању ране писмености деце предшколског узраста;
4. Претпоставља се да васпитачи укључују родитеље у активности у којима су заступљене говорно-језичке игре за развој ране писмености деце предшколског узраста и то најчешће кроз радионичарски рад;
5. Претпоставља се да већина васпитача сматра да увођење нових *Основа програма- Године узлета*, није утицало на активности у области подстицања развоја ране писмености, као и да рад према поменутој концепцији омогућава развој ране писмености.

4.5. Методе истраживања

Истраживање је емпиријско, а метода примењена у овом истраживању одабрана је у складу са природом проблема, предметом, циљем и задацима истраживања, као и у складу са постављеним хипотезама.

Дескриптивна метода је коришћена за прикупљање података, обраду и интерпретацију резултата.

Метода теоријске анализе коришћена је у стварању теоријске основе истраживања са циљем да се расветли проблем истраживања и тиме омогући одређивање предмета истраживања, да се утврде циљеви, задаци и истраживачке хипотезе.

4.6. Технике и инструмент истраживања

У истраживању је примењена техника анкетања, инструмент упитник за васпитаче. Упитник је анониман, комбинованог типа и чини га 10 питања.

4.7. Популација и узорак истраживања

Популацију овог истраживања чине васпитачи запослени у Предшколској установи „Бамби“ у Лозници. Узорак чини 30 васпитача, без обзира на пол и дужину радног стажа.

4.8. Статистичка обрада података

Обрада података изведена је методама дескриптивне статистике и одговори васпитача су приказани табеларно и графички посредством Microsoft Word и Microsoft Excel програма. Добијени резултати изражени су у процентима.

4.9. Организација и ток истраживања

Истраживање је реализовано у мају 2024. године. Васпитачима је анкета подељена током дечјих организованих активности са сарадницима (спорт, енглески...) како не би био ремећен рад васпитача са децом. Васпитачима смо предочили одређени рок (10 радних дана) у ком би требало да попуне анкету и врате је, како би обрадили добијене резултате.

5. Резултати истраживања

У претходном периоду, дошло је до промена у предшколском васпитању и образовању, тачније уведене су нове *Основе програма- Године узлета*. С тим у вези, занимало нас је мишљење васпитача о примени говорно-језичких игара у циљу развијања ране писмености, као и томе да ли је увођење нове концепције предшколског васпитања и образовања променило начин реализације активности у области подстицања развоја ране писмености. Одговоре које смо одбили од васпитача, у наставку ћемо представити табеларно и графички.

1. По Вашем мишљењу, шта све треба да садржи средина која је стимулативна и која подстиче развој ране писмености код деце?	f	%
Литерарни центар (сликовнице, аудио средства, приче за децу, енциклопедије, новине, брошуре, мапе...)	21	70.00
Библиотеку или мекани кутак са библиотеком	6	20.00
Драмски кутак или позориште сенки	3	10.00
Просторну целину за истраживање	0	0.00
Нешто друго, наведите	0	0.00
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 1, *Карактеристике средине која подстиче развој ране писмености*

Одговори до којих смо дошли указују на то да већина васпитача (70%) сматра да средина која је стимулативна и која подстиче развој ране писмености код деце, треба да садржи литерарни центар (сликовнице, аудио средства, приче за децу, енциклопедије, новине, брошуре, мапе...). Знатно мањи број васпитача (20%) се определио да библиотеку или мекани кутак са библиотеком и такође три васпитача (10%) су одговорила да средина која је стимулативна и која подстиче развој ране писмености код деце треба да садржи драмски кутак или позориште сенки. Других одговора није било.

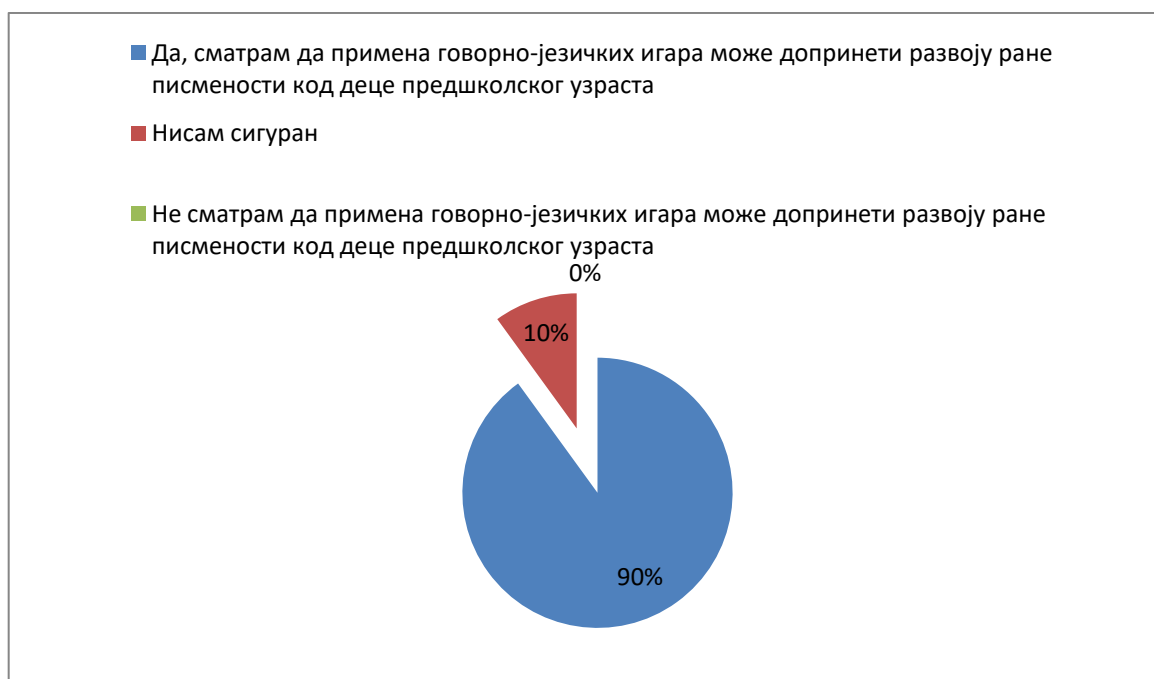

Графикон бр. 1, *Карактеристике средине која подстиче развој ране писмености*

2. Сматрате ли да примена говорно-језичких игара може допринети развоју ране писмености код деце предшколског узраста?	f	%
Да, сматрам да примена говорно-језичких игара може допринети развоју ране писмености код деце предшколског узраста	27	90.00
Нисам сигуран/а	3	10.00
Не сматрам да примена говорно-језичких игара може допринети развоју ране писмености код деце предшколског узраста	0	0.00
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 2, *Говорно-језичке игре у циљу развоја ране писмености*

Својим одговорима на постављено друго питање, скоро сви васпитачи (90%) су потврдили утицај говорно-језичких игара на развој ране писмености деце предшколског узраста. Само три васпитача (10%) нису била сигурна да ли говорно-језичке игре могу утицати на развој ране писмености деце предшколског узраста.

Графикон бр. 2, *Говорно-језичке игре у циљу развоја ране писмености*

3. Колико често у раду са децом примењујете говорно-језичке игре, а у циљу подстицања развоја ране писмености?	f	%
Једном недељно	10	33.33
Неколико пута недељно	12	40.00
Пар пута у току једног месеца	5	16.66
Не примењујем	3	10.00
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 3, Учесталост применеговорно-језичких игара у циљу подстицања развоја ране писмености

Када је у питању заступљеност говорно-језичких игара у раду васпитача, већина васпитача (40%) је навела да говорно-језичке игре, а у циљу подстицања развоја ране писмености, примењују неколико пута недељно, затим једном недељно (33,33%), а само пет васпитача (16,66%) говорно-језичке игре примењује пар пута у току једног месеца и три васпитача (10%) је одговорило да говорно-језичке игре нису заступљене у њиховом раду, односно да их не примењују.

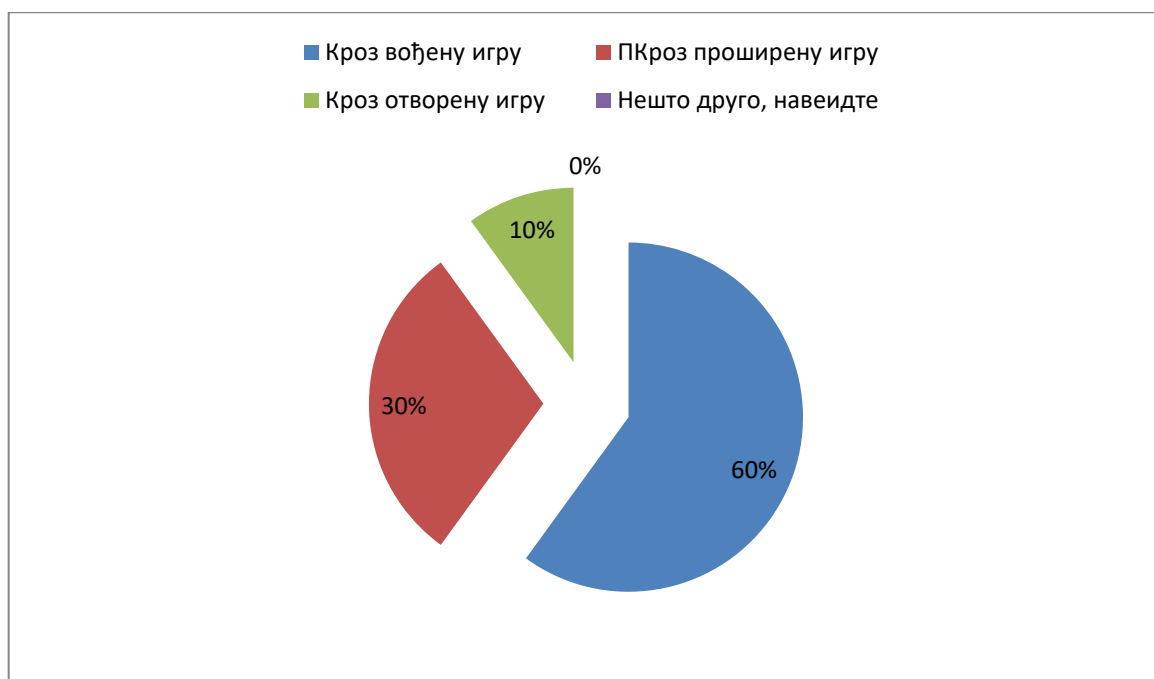
Графикон бр. 3, Учесталост применеговорно-језичких игара у циљу подстицања развоја ране писмености

4. На који начин организујете говорно-језичке игре у раду са децом?	f	%
Кроз вођену игру	18	60.00
Кроз проширену игру	9	30.00
Кроз отворену игру	3	10.00
Нешто друго, наведите	0	0.00
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 4, *Начин организације говорно-језичке игре у раду са децом*

Када је у питању начин организовања говорно-језичке игре у раду са децом, највећи број васпитача (60%) је навео да то чини кроз вођену игру, као и кроз проширену игру (30%). Три васпитача (10%) су одговорила да то чине кроз отворену игру. Других одговора није било.

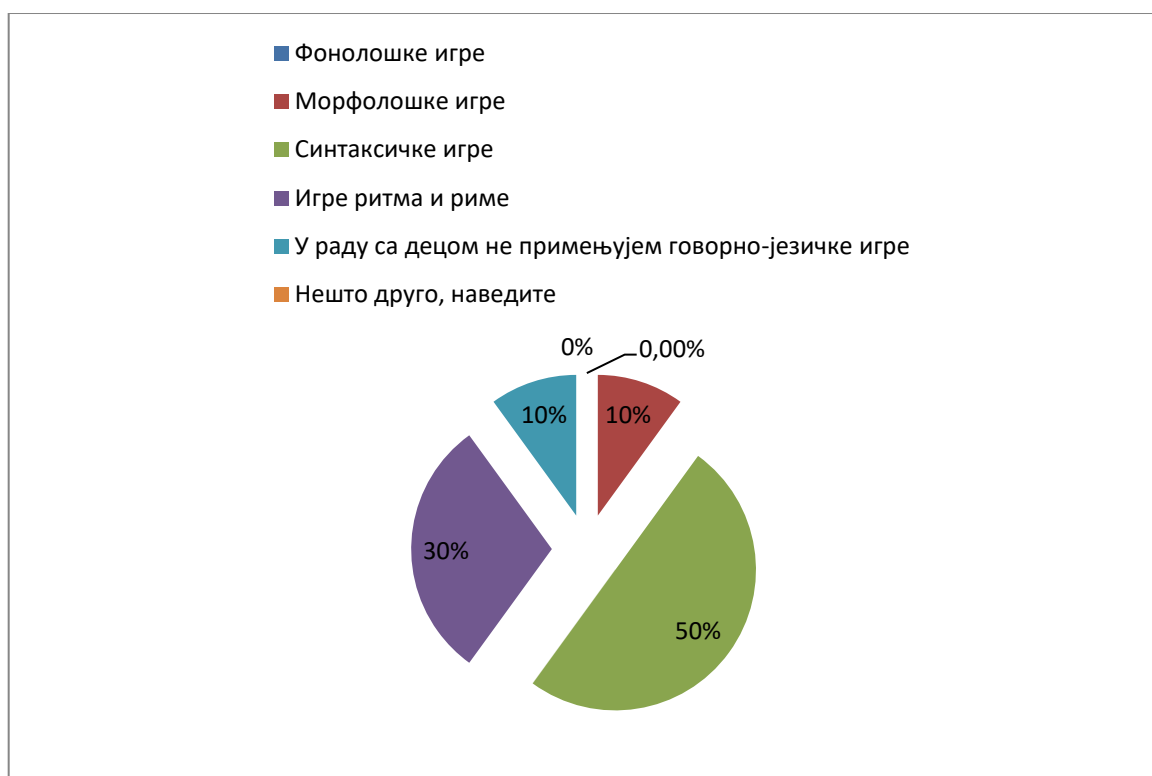

Графикон бр. 4, *Начин организације говорно-језичке игре у раду са децом*

5. Које врсте говорно-језичких игара примењујете у раду са децом, а у циљу развоја ране писмености?	f	%
Фонолошке игре	0	0.00
Морфолошке игре	3	10.00
Синтаксичке игре	15	50.00
Игре ритма и риме	9	30.00
У раду са децом не примењујем говорно-језичке игре	3	10.00
Нешто друго, наведите	0	0.00
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 5, *Врсте говорно-језичких игара у раду са децом на подстицању развоја ране писмености*

Како смо утврдили да су говорно-језичке игре заступљене у раду васпитача и то често, занимало нас је које то говорно-језичке игре васпитачи примењују, а у циљу подстицања развоја ране писмености. Резултати до којих смо дошли указују на то да већина њих (50%) примењује синтаксичке игре, затим игре ритма и риме (30%), морфолошке игре (10%) и три васпитача (10%) као што је то био случај и приликом обраде добијених одговора на претходна питања, не примењују говорно-језичке игре у раду са децом.

Графикон бр. 5, *Врсте говорно-језичких игара у раду са децом на подстицању развоја ране писмености*

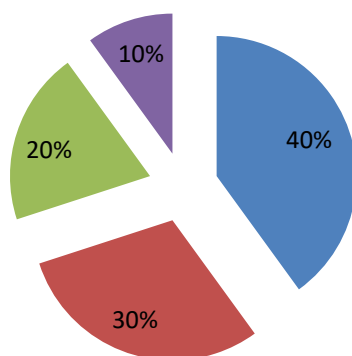
6. Опишите једну говорно-језичку игру приликом чије реализације је код деце стимулисан развој писаног говора.	f	%
Писање писама: са децом смо организовали игру где деца треба да осмисле писмо драгој особи, те да говором кажу садржај писма, те да након тога га израде, користећи симболе који су им претходно познати	12	40.00
Игра речи: активност у којој су деца проналазила синониме, антониме и риму за одређене, што је било корисно за проширивање вокабулара и разумевање језичких структура, што је директно утицало и на развој писаног говора	9	30.00
Писање дневника: дневник је одличан начин за вежбање писања, изражавање осећања и рефлексiju о свакодневним догађајима. Деца су најпре кроз говорну игру причала своје доживљаје, затим сликовно представљала догађаје и „записивала“ у свој дневник, а потом су, усвајајући одређене симболе, покушавала насликано да преточе у реч/речи	6	20.00
У раду са децом не примењујем говорно-језичке игре	3	10.00
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 6, *Пример говорно-језичке игре уз помоћ које се подстиче развој писаног говора*

Шесто питање у оквиру упитника за васпитаче је било отвореног типа. Васпитачи су дали сличне одговоре, а ми смо их груписали у четири категорије одговора:

- Писање писама: са децом смо организовали игру где деца треба да осмисле писмо драгој особи, те да говором кажу садржај писма, те да након тога га израде, користећи симболе који су им претходно познати (40%);
- Игра речи: активност у којој су деца проналазила синониме, антониме и риму за одређене, што је било корисно за проширивање вокабулара и разумевање језичких структура, што је директно утицало и на развој писаног говора (30%);
- Писање дневника: дневник је одличан начин за вежбање писања, изражавање осећања и рефлексiju о свакодневним догађајима. Деца су најпре кроз говорну игру причала своје доживљаје, затим сликовно представљала догађаје и „записивала“ у свој дневник, а потом су, усвајајући одређене симболе, покушавала насликано да преточе у реч/речи (20%).
- У раду са децом не примењујем говорно-језичке игре (10%).

- Писање писама: са децом смо организовали игру где деца треба да осмисле писмо драгој особи, те да говором кажу садржај писама, те да након тога га израде, користећи симболе који су им претходно познати
- Игра речи: активност у којој су деца проналазила синонине, антониме и риму за одређене, што је било корисно за проширивање вокабулара и разумевање језичких структура, што је директно утицало и на развој писаног говора
- Писање дневника: дневник је одличан начин за вежбање писања, изражавање осећања и рефлексију о свакодневним догађајима. Деца су најпре кроз говорну игру причала своје доживљаје, затим сликовно представљала догађаје и „записивала“ у свој дневник, а потом с
- У раду са децом не примењујем говорно-језичке игре

Графикон бр. 6, *Пример говорно-језичке игре уз помоћ које се подстиче развој писаног говора*

7. Опишите Вашу улогу у говорно-језичкој игри, у складу са организовањем исте.	f	%
Организовање говорно-језичке игре кроз вођену игру: припремам се унапред, користим различите материјале и алате како би се пробудило дететово интересовање и појачала мотивација за учешће	18	60.00
Организовање говорно-језичке игре кроз проширену игру: пратим интересовања детета, придружујем се игри и допуњујем је	9	30.00
Организовање говорно-језичке игре кроз отворену игру: дајем деци слободу да самостално пронајде нове речи, изразе	3	10.00
УКУПНО:	30	100.00

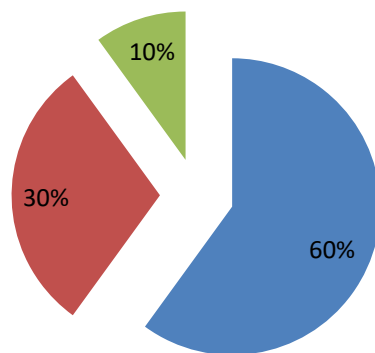
Табела бр. 7, Улога васпитача у говорно-језичкој игри

Васпитаче смо замолили да нам опишу своју улогу у говорно-језичкој игри, а према начину на који је организују. У складу са претходно добијеним резултатима, који говоре у прилог томе да већина васпитача (60%) говорно-језичку игру организује кроз вођену игру, исти број васпитача је на постављено девето питање дао сличан одговор, који смо представили као један и он гласи: „Припремам се унапред, користим различите материјале и алате како би се пробудило дететово интересовање и појачала мотивација за учешће.“

Девет васпитача (30%) који су претходно истакли да говорно-језичку игру организују као проширену игру, навели су следећи одговор: „Пратим интересовања детета, придружујем се игри и допуњујем је.“

Три васпитача (10%) су дала одговор да се њихова улога, приликом организовања говорно-језичких игара кроз отворену игру, огледа у давању слободе деци да самостално пронајде нове речи, изразе.

- Организовање говорно-језичке игре кроз вођену игру: припремам се унапред, користим различите материјале и алате како би се пробудило дететово интересовање и појачала мотивација за учешће
- Организовање говорно-језичке игре кроз проширену игру: пратим интересовања детета, придружујем се игри и допуњујем је
- Организовање говорно-језичке игре кроз отворену игру: дајем деци слободу да самостално пронајде нове речи, изразе

Графикон бр. 7, Улога васпитача у говорно-језичкој игри

8. На који начин укључујете родитеље у активности у којима су заступљене говорно-језичке игре које за циљ имају подстицање развоја ране писмености?	f	%
Кроз њихово присуство активностима	6	20.00
Кроз организовање радионица	15	50.00
Путем домаћих задатака које деца код куће раде са родитељима	6	20.00
Не укључујем родитеље	3	10.00
Нешто друго, наведите	0	0.00
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 8, *Начин укључивања родитеља у активности које за циљ имају подстицање развоја ране писмености*

Осмо питање је за циљ имало да утврдимо на који начин васпитачи укључују родитеље у активности у којима су заступљене говорно-језичке игре које за циљ имају подстицање развоја ране писмености. Највећи број васпитача (50%) је навео да родитеље укључује кроз радионице, затим једнак број васпитача (20%) родитеље укључује кроз њихово присуство радионицама, као и путем домаћих задатака које деца код куће раде са родитељима. Само три васпитача (10%) истакла су да не укључују родитеље у активности у којима су заступљене говорно-језичке игре које за циљ имају подстицање развоја ране писмености.

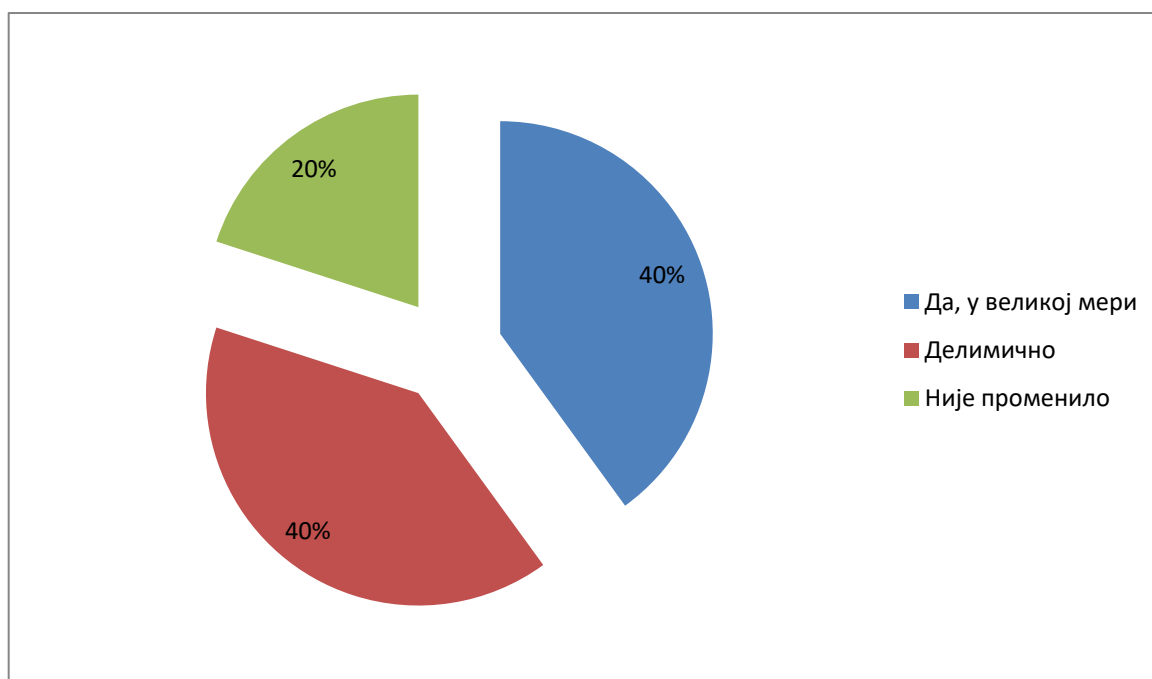

Графикон бр. 8, *Начин укључивања родитеља у активности које за циљ имају подстицање развоја ране писмености*

9. По Вашем мишљењу, да ли је, и у којој мери, увођење нових <i>Основа програма- Године узлета</i> променило активности у области подстицања развоја ране писмености?	f	%
Да, у великој мери	12	40.00
Делимично	12	40.00
Није променило	6	20.00
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 9, Мишљење васпитача о евентуалним променама активности у области подстицања развоја ране писмености приликом увођења нових *Основа програма- Године узлета*

Резултати до којих смо дошли указују на то да је мишљење васпитача било подељено. Наиме, једнак број васпитача (40%) је истакао да је увођење нових *Основа програма- Године узлета* у великој мери променило активности у области подстицања развоја ране писмености, као и да је делимично дошло до промене. Само шест васпитача (20%) сматра да није дошло до промене када је у питању увођење нових *Основа програма- Године узлета* и активности у области подстицања развоја ране писмености.

Графикон бр. 9, Мишљење васпитача о евентуалним променама активности у области подстицања развоја ране писмености приликом увођења нових *Основа програма- Године узлета*

10. Да ли рад према новим <i>Основама програма- Године узлета</i> омогућава развој ране писмености?	f	%
Да, деца различите симболе (слова, бројеве, мапе), писану комуникацију, користе у реалним ситуацијама	18	60.00
Да, али у мањој мери него рад према претходној предшколској концепцији	9	30.00
Не омогућава развој ране писмености	3	10.00
УКУПНО:	30	100.00

Табела бр. 10, *Развој ране писмености деце из угла нових Основа програма- Године узлета*

Резултати до којих смо дошли указују на то да се већина васпитача (60%) сматра да рад по новим *Основама програма- Године узлета* омогућава развој ране писмености, тако што се деци пружа могућност да различите симболе (слова, бројеве, мапе), писану комуникацију, користе у реалним ситуацијама. Девет васпитача (30%) је истакло да рад по новим *Основама програма- Године узлета* омогућава развој ране писмености, али у мањој мери него рад према претходној предшколској концепцији. И само три васпитача (10%) су одговорила да рад по новим *Основама програма- Године узлета* не омогућава развој ране писмености.

Графикон бр. 10, *Развој ране писмености деце из угла нових Основа програма- Године узлета*

6. Дискусија резултата истраживања

Циљ истраживања је био да се испитају ставови и мишљење васпитача о значају и примени говорно-језичких игара за развој ране писмености деце предшколског узраста. У истраживању је учествовало 30 васпитача који су запослени у Предшколској установи „Бамби“ у Лозници. Упитник, који је додељен васпитачима, чинило је 10 питања.

Прва истраживачка хипотеза: *Претпоставља се да васпитачи сматрају да средина која је стимулативна и која подстиче развој ране писмености деце предшколског узраста треба да садржи литерарну просторну целину богату сликовницама, причама, енциклопедијама, брошурама, новинама, мапама*, је потврђена, узимајући у обзир да већина васпитача (70%) сматра да средина која је стимулативна и која подстиче развој писмености код деце, треба да садржи литерарни центар (сликовнице, аудио средства, приче за децу, енциклопедије, новине, брошуре, мапе...). Знатно мањи број васпитача (20%) се определио да библиотеку или мекани кутак са библиотеком и такође три васпитача (10%) су одговорила да средина која је стимулативна и која подстиче развој писмености код деце треба да садржи драмски кутак или позориште сенки. Других одговора није било. Анализа добијених одговора указује на то да је прва истраживачка хипотеза потврђена.

Такође, скоро сви васпитачи (90%) су потврдили утицај говорно-језичких игара на развој ране писмености код деце предшколског узраста. Само три васпитача (10%) нису била сигурна да ли говорно-језичке игре могу утицати на развој ране писмености деце предшколског узраста.

Друга хипотеза истраживања: *Претпоставља се да васпитачи, у раду са децом, говорно-језичке игре примењују неколико пута недељно, а у циљу развијања ране писмености*, је такође потврђена. Најпре смо утврдили да већина васпитача сматра да увођење нових *Основа програма- Године узлета*, није утицало на активности у области подстицања развоја ране писмености, као и да рад према поменутој концепцији омогућава развој ране писмености. Резултати до којих смо дошли указују на то да је већина васпитача (40%) навела да говорно-језичке игре, а у циљу подстицања развоја ране писмености, примењују неколико пута недељно, затим једном недељно (33,33%), а само пет васпитача (16,66%) говорно-језичке игре примењује пар пута у току једног месеца и три васпитача (10%) је одговорило да говорно-језичке игре нису заступљене у њиховом раду, односно да их не примењују.

Када је у питању начин организовања говорно-језичке игре у раду са децом, највећи број васпитача (60%) је навео да то чини кроз вођену игру, као и кроз проширену игру (30%). Три васпитача (10%) су одговорила да то чине кроз отворену игру. Других одговора није било.

Трећа истраживачка хипотеза *Претпоставља се да васпитачи најчешће примењују синтаксичке и игре ритма и риме у раду на подстицању ране писмености деце предшколског узраста* је потврђена. Резултати до којих смо дошли указују на то да већина њих (50%) примењује синтаксичке игре, затим игре ритма и риме (30%), морфолошке игре (10%) и три васпитача (10%) као што је то био случај и приликом обраде добијених одговора на претходна питања, не примењују говорно-језичке игре у раду са децом.

Што се тиче примера говорно-језичких игара уз помоћ којих су васпитачи успешно подстицали развој ране писмености, васпитачи су навели следеће одговоре:

- Писање писама: са децом смо организовали игру где деца треба да осмисле писмо драгој особи, те да говором кажу садржај писма, те да након тога га израде, користећи симболе који су им претходно познати (40%);
- Игра речи: активност у којој су деца проналазила синониме, антониме и риму за одређене, што је било корисно за проширивање вокабулара и разумевање језичких структура, што је директно утицало и на развој писаног говора (30%);
- Писање дневника: дневник је одличан начин за вежбање писања, изражавање осећања и рефлексију о свакодневним догађајима. Деца су најпре кроз говорну игру причала своје доживљаје, затим сликовно представљала догађаје и „записивала“ у свој дневник, а потом су, усвајајући одређене симболе, покушавала насликано да преточе у реч/речи (20%).
- У раду са децом не примењујем говорно-језичке игре (10%).

Васпитаче смо замолили да нам опишу своју улогу у говорно-језичкој игри, а према начину на који је организују. У складу са претходно добијеним резултатима, који говоре у прилог томе да већина васпитача (60%) говорно-језичку игру организује кроз вођену игру, исти број васпитача је на постављено девето питање дао сличан одговор, који смо представили као један и он гласи: „Припремам се унапред, користим различите материјале и алате како би се пробудило дететово интересовање и појачала мотивација за учешће.“

Девет васпитача (30%) који су претходно истакли да говорно-језичку игру организују као проширену игру, навели су следећи одговор: „Пратим интересовања детета, придружујем се игри и допуњујем је.“

Три васпитача (10%) су дала одговор да се њихова улога, приликом организовања говорно-језичких игара кроз отворену игру, огледа у давању слободе деци да самостално проналазе нове речи, изразе.

Четврта истраживачка хипотеза је потврђена и она гласи: *Претпоставља се да васпитачи укључују родитеље у активности у којима су заступљене говорно-језичке игре за развој ране писмености деце предшколског узраста и то најчешће кроз радионичарски рад.* Највећи број васпитача (50%) је навео да родитеље укључује кроз радионице, затим једнак број васпитача (20%) родитеље укључује кроз њихово присуство радионицама, као и путем домаћих задатака које деца код куће раде са родитељима. Само три васпитача (10%) истакла су да не укључују родитеље у активности у којима су заступљене говорно-језичке игре које за циљ имају подстицање развоја ране писмености.

Пета, уједно и последња истраживачка хипотеза је гласила: *Претпоставља се да већина васпитача сматра да увођење нових Основа програма- Године узлета, није утицало на активности у области подстицања развоја ране писмености, као и да рад према поменутој концепцији омогућава развој ране писмености.* Узимајући у обзир одговоре васпитача, и пета хипотеза није у потпуности потврђена. Једнак број васпитача (40%) је истакао да је увођење нових *Основа програма- Године узлета* у великој мери променило активности у области подстицања развоја ране писмености, као и да је делимично дошло до промене. Само шест васпитача (20%) сматра да није дошло до промене када је у питању увођење нових *Основа програма- Године узлета* и активности у области подстицања развоја ране писмености.

Резултати до којих смо дошли указују на то да се већина васпитача (60%) сматра да рад по новим *Основама програма- Године узлета* омогућава развој ране писмености, тако што се деци пружа могућност да различите симболе (слова, бројеве, мапе), писану комуникацију, користе у реалним ситуацијама. Девет васпитача (30%) је истакло да рад по новим *Основама програма- Године узлета* омогућава развој ране писмености, али у мањој мери него рад према претходној предшколској концепцији. И само три васпитача (10%) су одговорила да рад по новим *Основама програма- Године узлета* не омогућава развој ране писмености.

7. Увођење промене у рад ПУ „Бамби“ у Лозници

У овом поглављу смо објаснили промене које су настале у Предшколској установи „Бамби“, а након резултата које смо добили приликом спровођења истраживања које је саставни део рада. Најпре је дат увид у примере говорно-језичких игара, а потом је приказан ток хоризонталне размене у Предшколској установи „Бамби“, која је за циљ имала да се васпитачи укључе у креирање приручника који ће пружати увид у активности које за циљ имају развој предвештина ране писмености и који ће такође бити представљен родитељима на тематском састанку, те доступан на сајту установе.

7.1. Примери говорно-језичких игара

Дечије говорно стваралаштво подразумева спонтане и намерне језичке творевине и језичке игре које настају приликом свакодневних разговора или изван комуникацијског контекста, а које имају карактер новина и елементе креативног. Улога одраслог огледа се у томе да ову појаву прихвати као развојну потребу, да подржава и подстиче дечије језичке игре.

Како сам запослена у Предшколској установи, била сам у прилици да присуствујем ситуацијама у којима су деца самостална осмишљавала приче, песме, а подстакнута одређеном игром, разговором, па чак и расправом са својим другом/другарицом.

Приликом једног боравка у дворишту вртића, група деце се играла породице у дрвеној кућици. Пришла сам да видим како се играју и да разговарам са њима. Ток разговора са дечаком (3 године) који је био у кућици је текао на следећи начин:

Раденка: „Како сте децо?“

Г.: „Ми смо добро. Како си ти Раденка?“

Раденка: „Ја сам одлично. Можете ли нешто да ми спремите за ручак?“

Г.: „Наравно. Шта желиш?“

Раденка: „Можда да ми припремите кајгану.“

Г.: „Може. Да ли желиш кафу?“

Раденка: „Пријала би ми и кафа.“

Г.: „Хоћеш турску или неску?“

Након дечаковог питања за кафу, сва деца су се смејала, било им је интересантно његово питање и начин на који је именовано нес кафу- неска. Дечаку је био познат назив *турска кафа*, те је назив за *нес кафу* у одређеној мери повезао са римовањем и као очигледан избор за њега је представљала реч *неска*.

На основу овог догађаја, старија деца која су била присутна као посматрачи, касније су осмислила песму подстакнута дечаковим именовањем *нес кафе*.

Била једном једна жена,
Ко би реко да је жедна.

Дошла је до куће лепе
У дворишту једне деце.

Даћете ми кафу неку
Или турску
Или неску.

Приликом једне говорне активности са децом предшколског узраста, а на тему *Мој вртић*, деца су на своју иницијативу желела да осмисле песму која ће да опише наш вртић.

Најпре смо описивали вртић, тако што смо почели од тога шта све деца раде пре него што треба да уђу у вртић и када уђу у вртић. Деца су говорила да најпре позвоне на на врата вртића. Затим сам их питала да ли сви могу да дохвате дугме, те сам добила одговор да морају да се попну на прсте. Деци сам рекла да покушамо да *умањимо* речи: дугме и прсти. Добили смо речи које се римују: дугмићи и прстићи.

Затим је једно дете дало предлог почетка песме:

Кад се попнем на прстиће

А одмах затим је друго дете додало наставак:

И зазвоним на дугмиће

Добили смо два стиха. Како би наставили даље нашу песму, питала сам децу шта се деси када зазвоне на врата вртића, те добила одговор да васпитач отвори врата. Затим сам их питала шта они тада раде и они си одговорили да обувају патофне (деца наводе одређене радње, описују, те богате речник и комуникативност што је даље предуслов развоја ране писмености). Девојчица је дала предлог за наредна два стиха:

Врата се отварају,
А патофне обувају.

Једна девојчица је дала предлог да између прва два и друга два стиха додамо још један стих да боље звучи и додала:

Весело сам тада биће

Након размишљања и више покушаја, деца су додала и пресотале стихове и добили смо прву строфу наше песме:

Кад се попнем на прстиће,
И зазвоним на дугмиће,
Весело сам тада биће,
Јер се врата отварају,
а патофне обувају.

Такође, пре више година, радећи у једној Предшколској установи, била сам у прилици да подстакнем децу да кроз говорно стваралаштво помогнемо нашем другу да буде прихваћен у групи и да га се деца не плаше. Наиме, у вртић уписало дете са врло ретким генетским поремећајем названим Treacher Collinson синдром, тачније деформација костију лица. Адаптација дечака на вртићке услове, као и адаптација све деце на долазак детета са поменути деформитетом, био је прави изазов за све запослене. Дечак нема менталне сметње, али с обзиром да су кости лица деформисане,

отежан му је говор, слух, као и процес исхране (храни се преко цевчице и апарата/машине). Са децом сам свакодневно разговарала о дечаку, објашњавала да је он исти као и ми сви, само има мало другачије лице од нас. Говорила сам да је он добро и послушно дете, као и сва деца.

Додатно је ситуацију отежавало то што су га се деца плашила, јер нису навикла на децу која имају другачије лице. У једном временском периоду, сва деца из вртића заједно бораве у дворишту, те су се и деца јасленог узраста сусретала са дечаком и приликом тог сусрета они су плакали и бежали. Било је јако непријатно и истовремено болно, и за нас васпитаче, а посебно за дечака који је нов у колективу.

Са друге стране, и друга деца, деца вртићке групе, жалила су се родитељима како је дошао нови дечак у вртић који *плаши све бебе*, који *чудно говори* и *има неки апарат на глави*. Родитељи су стално звали, најпре се жалили, па смо морали да одржимо и састанак како би родитеље уверили да је све у реду, да је он као и остала деца, да му је потребна наша љубав, подршка и разумевање. Родитељи су разумели, те су нам пружили додатну подршку, тако што су код куће са својом децом разговарали о дечаку и објашњавали исто што смо им и ми причали у вртићу.

Припремно-предшколска група и ја само дошли на идеју да осмислимо песму о нашем другу, како би га другој деци која су млађа и теже разумевају ситуацију у којој се дечак налази, представили једнаког и истог као и сва деца и како би га прихватили.

Деци предшколске групе сам објаснила какав проблем има дечак и рекла им да размисле на који начин можемо да осмислимо причу или песму о дечаку. Свако дете је дало свој предлог и изговарало одређене реченице, а у складу са карактеристикама дечака, те смо после одређеног времена саставили и написали једну песму коју преносим у целости:

Песма за нашег друга

Наш је вртић царство мало,
Сви једнако изгледамо.
Какво неко има лице
Не занима клинце.

Било да је цевчица,
Виљушка ил' кашика,
Хране никад нема вишка.

Наш се другар много труди,
Да не љути,
Да не куди,
Увери га да је вредан
И буди му предан.

Био Диша, Миша или Гиша,
Немој ништа да те плаши.
Понекад нас слабо чује,
Но не брини, ту је.

Из далека чује се,
Да смо пријатељи прави,
Нема те машине,
која може то да поквари.

Деца су у песми коју су осмислили показала завидан ниво креативности, логичког мишљења и језичких способности. У обзир су узели све што представља потешкоћу за дечака и што је другој деци страно и чудно- изглед лица, исхрана на цевчицу, то што га се друга деца плаше, то што слабије чује, те користи апарат/машину и за слух и за исхрану. Била сам поносна на њихову свест о томе да треба да се помогне другу, те на њихове способности у области говорног стваралаштва, које, како смо истакли, представља један од предуслова усвајања ране писмености.

Наведени примери показују да разноврсне ситуације у којима се деца налазе могу послужити за говорно стваралаштво као и за стварање различитих облика дечјих језичких творевина, које се чак могу поистоветити са модерном ауторском поезијом за децу.

Дакле, можемо закључити да „у основи нонсенсног песништва за децу стваралачки је поступак заснован на поигравању са значењем речи, измишљању неологизама и граматички неправилним конструкцијама. Психолингвисти проналазе

сличност између симболичке игре детета и поетских игара у песмама за децу, налазећи да стваралачки приступ језику исказан у њима налази подлогу у дечјој језичкој креацији и понашању. Деца предшколског узраста, спонтано, кроз игру, нарушавају утврђен поредак ствари, тако настаје језик који подвргнут законима игре, раскриљује своје нове могућности изражавања“ (Каменов, 2010: 9).

7.2. Едукација васпитача и родитеља у подручју говорно-језичких игара

Хоризонтална размена са колегама васпитачима може бити веома корисна за унапређење праксе и дељење искустава. Наша почетна замисао и циљ је била да представимо пример говорно-језичких игара изложен у претходном поглављу (7.1.), те да кроз разговор са колегама најпре утврдимо добробити говорно-језичког стваралаштва и говорно-језичких игара у раду са децом. Колеге које су биле присутне, издвојиле су све добробити поменутих активности, које смо груписали у неколико категорија и записали, а у циљу да у наредном периоду креирамо приручник који ће помоћи васпитачима у раду са децом, а који ће уједно и уверити родитеље колико су поменуте активности значајне.

Развој комуникационих вештина

- Игре и стваралаштво помажу деци да развију јасноћу и течност говора;
- Кроз говорно-језичке активности деца уче како да организују и изразе своје идеје и осећања.

Подстицање креативности

- Језичке игре као што су причање прича, римовање и играње улога подстичу дечју машту и креативност;
- Креативне активности често захтевају решавање проблема, што развија дечје когнитивне способности.

Подришка социјализацији

- Игре које укључују групну интеракцију помажу деци да развију вештине комуникације и сарадње са вршњацима;
- Учење и играње улога помажу деци да разумеју и примене друштвена правила и улоге.

Развој језичких способности

- Говорно-језичке игре, као што су игре са речима и римовање, помажу у обогаћивању речника;

- Кроз различите активности деца уче граматичке структуре и правила, што побољшава њихов језички развој.

Подришка когнитивном развоју

- Игре које укључују памћење речи, фраза или прича подстичу когнитивни развој;
- Учење нових речи и играње језичких игара помаже деци да развију бољи фокус и пажњу.

Развој самопоуздања

- Кроз успешне комуникационе активности, деца стичу самопоуздање у својим говорним и језичким вештинама;
- Хвале и позитивне повратне информације током играња и стваралаштва помажу деци да се осећају успешним и мотивисаним.

Укратко, закључили смо да су говорно-језичко стваралаштво и игре важан аспект у образовању деце јер подржавају развој комуникационих, когнитивних и социјалних вештина, док истовремено пружају радост и ангажовање у процесу учења.

Такође, на првом састанку смо и изнели примере говорно-језичких игара уз помоћ којих су васпитачи успешно подстицали развој ране писмености, а до којих смо дошли путем истраживања које је саставни део рада. Како је упитник био анониман, замолили смо васпитаче који су били присутни на састанку да, уколико је неко од њих учествовао у истраживању и навео одређени пример који смо прочитали, може детаљније да нам представи свој пример, што ће уједно послужити за креирање приручника. Један васпитач је желео детаљније да објасни активност писања писма, где је навео да је са децом организовао игру у којој деца треба да осмисле писмо драгој особи, те да говором кажу садржај писма, те да након тога га израде, користећи симболе који су им претходно познати. Васпитач је објаснио да је та активност реализована у зимском периоду, па су деца писала писмо Деда Мразу. Такође, васпитач је показао и фотографије писама која су деца креирала, уједно објашњавајући како на основу дечјих продуката можемо извести закључак које графичке симболе деца користе у циљу преношења поруке, као и у којој мери је развијено визуелно опажање и на који начин деца употребљавају симболе на цртежу у циљу преношења поруке.

На првом цртежу (цртеж бр. 1) може се уочити и примена слова као симбола за преношење порука. Девојчица је употребила следећа слова: М, А, Л, Ф, Б, Р, затим и латинично слово Н. Она је објаснила да је то „шифрована“ порука за Деда Мраза и да значење поруке не жели да нам открије, говорећи: „Разумеће Деда Мраз.“ Такође, може

се увидети и употреба симбола који представљају Нову годину: јелка, Деда Мраз, украси...

Цртеж бр. 1, Писмо Деда Мразу, Ј.П. (6 година)

На раду девојчице Ј.П. (цртеж бр. 2) може се уочити употреба слова. Девојчица је нацртала пса и желела је да напише да жели куцу од Деда Мраза, али је она написала: „Кеца.“ Свакако, њен цртеж јасно одаје успешно преношење поруке употребом симбола.

Цртеж бр. 2, Писмо Деда Мразу, Ј.П. (6 година)

На следећем раду (цртеж бр. 3) може се приметити успешна примена слова као симбола за преношење поруке. Дечак В.Л. је самостално написао: „Деда Мразе.“ Слова нису уједначене величине, али је дечак успешно пренео поруку да од Деда Мраза жели: шатор, глобус и играчку краву.

Цртеж бр. 3, Писмо Деда Мразу, В.Л. (6 година)

На раду дечака О.М. (цртеж бр. 4) може се приметити мноштво симбола: срца, јелке, поклони, као и слова. Употребом слова је желео да нам каже да шаље писмо Деда Мразу који се налази на Северном полу, у Лапонији. Такође, уочава се и примена латиничне графеме (N), као и да дечак графему И пермутује са поменутом латиничном графемом (N).

Цртеж бр. 4, *Писмо Деда Мразу*, О.М. (6 година)

Након тога је још једна колегиница желела детаљније да објасни свој пример говорно-језичке игре уз помоћ које је успешно подстицала развој ране писмености код деце предшколског узраста. Реч је о игри речи, односно активности у којој су деца проналазила синониме, антониме и риму за одређене речи, што је било корисно за проширивање вокабулара и разумевање језичких структура, што је директно утицало и на развој писаног говора. Она нам је то ближе објаснила наводећи да је ова игра настала на основу бајке *Ивица и Марица*. Наиме, током активности слушања и анализе бајке, поставила је питање деци које се тиче дужине и обимности бајке. Како су сва деца потврдила да је бајка дуга и да је васпитач пуно читао, предложила је да заједно осмисле песму по мотивима поменуте бајке.

Прву строфу су осмислили тако што је најпре питала ко су главни јунаци бајке, добивши одговор да су то Ивица и Марица. Затим је децу питала шта су они једно другом, те долазимо до закључка да су они брат и сестра. Уследило је питање: „Како би реч сестра могла да се римује са именом Марица? Како тепате својој сестри?“ Долазимо до речи секица и формирамо прва два стиха прве строфе:

Ивица и Марица
То су брат и секица.

Како дечак и девојчица живе са оцем који је и покретач њиховог одласка у шуму, то нам даје даљи подстицај за грађење стихова. Питања која је постављала деци су: „Какав је њихов отац? Како су живели? Где их је послао? Зашто их је послао у шуму? Која опасност може људе да задеси у шуми?“ Долазимо до кључних речи: *отац, новац, ловац, шума, храна*. На основу кључних речи и подстицај васпитача, састављена је прва строфа која гласи:

Ивица и Марица
То су брат и секица.
Није отац им'о новца,
Па не марих ни за ловца
Посла децу у шуму
Да му храну пронађу.

Намера васпитача је била да строфе буду хронолошки написане, пратећи садржај бајке. Тако настаје идеја да се друга строфа песме односи на дешавања у шуми: бацање мрвица по путу да се не изгубе, као и моменат када су деца схватила да су им птице појеле мрвице.

Бацао је Ивица мрвице по путу
Бацала је и сека,
Ал' не знадоше шта их чека,
Издајека не видеше,
Да их птице поздравеше
И мрвице поједоше.

Процес стварања песме по мотивима бајке *Ивица и Марица* је трајао неколико дана, где је васпитач сваки дан читао део који је написан и подстицао децу да сами размисле шта би даље требало да представља садржај песме. Деца су размишљала, исказивала своје идеје, а уз подстицај васпитача су успели да осмисле целу песму коју су назвали *Наши Ивица и Марица*, коју преносимо у целости:

Ивица и Марица
То су брат и секица.
Није отац им'о новца,
Па не марих ни за ловца
Посла децу у шуму
Да му храну пронађу.

Бацао је Ивица мрвице по путу
Бацала је и сека,
Ал' не знадоше шта их чека,
Издалека не видеше,
Да их птице поздравише
И мрвице поједоше.

Тада пута не нађоше,
Кући својој да се врате,
Па у шуму пођоше
И до једне куће дођоше.

Кућа беше нешто чудна,
Слаткиша је било свуда,
Ал' старица што их позва,
Нису знали да је зловна.

Хтеде она да поједе Иву,
хранила га, хранила,
да би био доста већи,
али неће она Иву пећи,
Марица ће то да спречи.

Победише зловну бабу,

скуваше је као жабу,
Па одоше своме оцу,
кроз сузе им он баш каже:
Извините децо драга,
Није да имамо пара,
Ал' за срећу довољно је
Да смо само загрљени.

Када су изложени примери говорно-језичких игара, дат је предлог васпитачима да у наредном периоду спроведу одређене активности у којима ће бити заступљено говорно стваралаштво и говорно-језичке игре, а које ће допринети развоју ране писмености, те да се поново организује састанак, размене искуства и идеје, те формира одређени приручник како је горе и наведено. Васпитачи су подржали идеју, те смо на следећем састанку добили одличне примере игара.

Први пример који су изложиле колегинице, јесте игра *Рибар*. Деца су распоређена у круг (могу седети на столицама, на тепиху...). У центру круга се налазе три инструмента- звечка, прапорци на штапу и ксилофон. Сваки инструмент одговара једној животињи која се спомиње у тексту песме који прати игру:

Звечка- риба;

Прапорци на штапу- рак;

Ксилофон- жаба.

Сва деца певају песму:

Пази добро рибару, удица ти трза.
Однеће ти мамац сав, рибица је брза.
Реци сада на тај знак,
је л' то риба ил' је рак,
Ил' је можда жаба,
Рега, рега, квак.

Када заврше са певањем песме, једно дете окрене леђа, а друго дете узима један инструмент по избору, рукује њиме, односно даје звук. Дете које је окренуто леђима има задатак да погоди која животиња је у питању: риба, рак или жаба (повезује звук инструмента са животињом која је инструменту придружена). Колегинице су истакле да ова игра код деце подстиче пријатно расположење, радост и усхићење приликом певања, а подстиче се и осећај задовољства приликом успешног погађања која је животиња, односно инструмент, у питању. Кроз ову игру се богате дечја сазнања о звуку, развија се слушна перцепција која представља једну од пет основних перцепција и добра је основа за развијање и других вештина: говор, размишљање и учење. Добробити ове игре се огледају и у стварању групне кохезије и остваривању сарадње са вршњацима. Такође, игра утиче и на развој fine моторике, мишића руке и шаке.

Поред описаног начина игре, ову игру, односно текст песме за игру, колегинице су искористиле да подстакну дечју креативност и машту, те да утичу на учвршћивање менталних вештина, створе деци прилику да испробавају нове идеје и размишљају на нов начин, уједно подстичући и говорно-језичко стваралаштво деце. Наиме, приликом активности која је за циљ имала упознавање деце са домаћим животињама, колегинице су обрађивале басну *Овца и вук*, те уједно направиле и паралелу између домаћих и дивљих животиња, а између осталог су споменуле и пса као домаћу животињу, животињу која чува човека као и све домаће животиње у сеоском дворишту. С тим у вези, подсетиле су децу на песму *Рибар*. Деца су се са одушевљењем сетила поменуте музичке игре и пожелела да је играју. Међутим, колегинице су деци предложиле да измене текст песме, тако што ће животиње које се помињу у тој песми, заменити животињама о којима су причали током активности. Колегинице су заједно са децом започеле измене песме, тако што су најпре део по део изговарале деци, а затим их подстицале и питањима усмеравале да они самостално измене текст песме:

*Пази добро рибару – Ко је рибар? Шта ради рибар? Са ким можемо у песми да га заменимо? Ко брине о домаћим животињама? Како њега називамо? Тако долазимо на идеју да рибара заменимо фармером, те почетак нове песме гласи: *Пази добро фармеру*. Записују дечји предлог за измену и прелазиле на даље измене.*

Следећи део песме гласи: *удица ти трза*. Поново постављају деци питања и подстичу их да они самостално пронађу решење којим то речима можемо да изменимо наведени текст: Која то опасна дивља животиња прети домаћим животињама? У многим баснама она често има намеру да поједе кокошке? Деца долазе на идеју да

поменути реченицу замене следећом: *неко ти се крије*. А како су у ранијем разговору са децом споменули лисицу, одмах су осмисли и наставак песме, где уместо текста: *појешће ти мамац сав, рибица је брза*, они стварају нови који гласи: *појешће ти лија све, опасна је зна се*.

Наредни део песме: *реци сада на тај знак, је л' то риба ил' је рак, ил' је можда жаба, рега рега квак*, брзо мењају, спомињући пса о ком су причали током активности (ко може да заштити домаће животиње и човека), овцу (која је била актер басне коју су слушали) и коку (која је споменута приликом разговора о лисици), те текст гласи: *реци сада на тај знак, је л' то кока ил' је пас, ил' је можда овца реци сада, сада*.

Деца су била врло поносна што су самостално успела да осмисле, односно измене текст постојеће песме, па су неколико пута поновили текст песме, а затим прешли на игру. Текст нове песме:

Пази добро фармеру,

неко ти се крије.

Појешће ти лија све

опасна је зна се.

Реци сада на тај знак, је л' то кока ил' је пас,

ил' је можда овца реци сада, сада.

Како наводе колегинице, и сам наслов песме су изменили, те нова песма носи назив *Фармер*.

Узимајући у обзир да су резултати истраживања које смо спровели указали на то да већина васпитача (60%) сматра да рад по новим *Основама програма- Године узлета* омогућава развој ране писмености, тако што се деци пружа могућност да различите симболе (слова, бројеве, мапе), писану комуникацију, користе у реалним ситуацијама. Девет васпитача (30%) је истакло да рад по новим *Основама програма- Године узлета* омогућава развој ране писмености, али у мањој мери него рад према претходној предшколској концепцији. И само три васпитача (10%) су одговорила да рад по новим *Основама програма- Године узлета* не омогућава развој ране писмености.

С тим у вези, други састанак је, поред примера које су колегинице изнеле, а који се тиче развоја писмености деце кроз говорно-језичке игре и говорно стваралаштво, послужио и као кратка едукација о начинима на које васпитачи могу да користе говорно-језичке игре у склопу нове програмске концепције. Наиме, нове

Основе програма-Године узлета постављају велики акценат на развој комуникационих и језичких вештина код деце предшколског узраста, а говорно-језичке игре су одличан начин да се те вештине подстакну и развију, те смо колегама васпитачима предочили како се говорно-језичке игре могу применити у складу са новим *Основама програма*:

Игра римовања: Користите игре у којима деца морају да пронађу речи које се римују. На пример, можете изговорити реч и питати децу да нађу другу реч која се римује са том. Ова активност развија њихову способност да препознају и користе различите звукове у језику.

Игра са звукосликањем: Игра у којој деца слушају различите звукове и покушавају да их репродукују или идентификују. Ово помаже у развоју слуха и артикулације.

Потрага за речима: Организујте игру у којој деца морају да нађу или наброје речи које припадају одређеној категорији (нпр. предмети у кући или животиње). Ова активност проширује њихов речник и помаже у усвајању нових термина.

Игра у улогама: Организујте игре у којима деца играју улоге (нпр. продавци, лекари) и комуницирају са другима у својој улози. Ово помаже у развоју вербалних и социјалних вештина.

Приказивање прича: Охрабрите децу да користе своју машту и приказују кратке приче или сцене. Ово развија њихове способности причања прича и изражавања идеја.

Игре са реченицама: Користите игре у којима деца праве реченице од набројаних речи. На пример, дајте им неколико речи и замолите их да направе смислену реченицу. Ово помаже у разумевању граматичке структуре.

Поправљање реченица: Приложите деци реченице са грешкама и нека их исправе. Ово помаже у развоју њихове граматичке способности.

Израда прича: Пренесите деци и замолите их да створе причу користећи те слике. Ово развија њихову креативност и способност стварања прича.

Поетске игре: Подстичите децу да праве кратке песме или риме користећи једноставне структуре. Ово развија њихову способност да разумеју и користе ритам и риму у језику.

Сложи реченицу: Поставите реченице на картончићима и замолите децу да их саставе у правилном редоследу. Ово помаже у разумевању граматичке структуре и реченица.

Рими поезија: Деца праве риме уз помоћ картица са речима. На пример, ако имате картице са речима попут *вода* и *года*, децу охрабрите да направе римујуће стихове.

Сви наведени примери су се нашли и у нашем приручнику, који смо наредних дана представили и родитељима. Наиме, након одређеног времена смо организовали тематски родитељски састанак где смо родитељима објаснили на чему смо радили већ неко време, те да је тим васпитача креирао приручник који даје увид у примере активности у којима је заступљено говорно стваралаштво и говорно-језичке игре, а које доприносе развоју предвештина ране писмености деце предшколског узраста. Предочили смо родитељима да ће у наредном периоду приручник бити доступан и на сајту Предшколске установе и да им он може бити од помоћи приликом осмишљавања игара код куће, а у циљу припреме деце за полазак у школу, те усвајања предвештина читања и писања.

ЗАКЉУЧАК

У говорно-језичким играма, говор се учи и развија спонтано, јер дете препознаје говорну структуру средине у којој се налази и током игре комбинује граматичка правила матерњег језика, што му омогућава и да при формирању исказа креира стваралачке облике. Током игре оно развија говор богатећи лексички фонд и тако постепено стиче свест о правом и пренесеном значењу језичких јединица.

Циљ истраживања је био да се испитају ставови и мишљење васпитача о значају и примени говорно-језичких игара за развој ране писмености деце предшколског узраста. Добијени резултати указују на то да већина васпитача сматра да средина која је стимулативна и која подстиче развој писмености код деце треба да садржи литерарни центар (сликовнице, аудио средства, приче за децу, енциклопедије, новине, брошуре, мапе...). Такође, скоро сви васпитачи су потврдили утицај говорно-језичких игара на развој ране писмености код деце предшколског узраста, те да исте примењују неколико пута недељно, а када је у питању начин организовања говорно-језичке игре у раду са децом, највећи број васпитача је навео да то чини кроз вођену игру, као и кроз проширену игру.

Овим истраживањем смо утврдили и то да већина васпитача у циљу подстицања развоја ране писмености деце предшколског узраста углавном примењује синтаксичке игре, затим игре ритма и риме и морфолошке игре. Што се тиче примера говорно-језичких игара уз помоћ којих су васпитачи успешно подстицали развој ране писмености, васпитачи су навели следеће: бројне говорно-језичке игре подстакнуте књижевним делом, као на пример говорно-језичке игре подстакнуте текстовима Душка Радовића; језичке игре подстакнуте књижевним текстовима у којима језичка игра представља структурни елемент, и где деца након игре треба све наведено да прикажу одређеним симболима.

Између осталог, васпитачи су потврдили да родитеље укључују кроз радионице, као и кроз њихово присуство радионицама, те путем домаћих задатака које деца код куће раде са родитељима.

Даљи резултати до којих смо дошли указују на то да већина васпитача сматра да је увођење нових *Основа програма- Године узлета* у великој мери променило активности у области подстицања развоја ране писмености, као и да је делимично дошло до промене. Резултати до којих смо дошли указују на то да се већина васпитача сматра да рад по новим *Основама програма- Године узлета* омогућава развој ране

писмености, тако што се деци пружа могућност да различите симболе (слова, бројеве, мапе), писану комуникацију, користе у реалним ситуацијама.

ЛИТЕРАТУРА

1. Вукомановић-Растегорац, В. (2021). Метајезичка игра као методички приступ развоју метајезичке функције говора код деце. *Иновације у настави*, XXXIV, бр. 2, стр. 72-85.
2. Дујмовић, Д. (2016). Римовање речи и грађење стихова као говорно стваралаштво деце предшколског узраста. *Зборник ВШССОВ*, година X, бр. 2, стр. 131-157.
3. Ивановић, Р. (2014). *Деца имају реч*. Београд: Креативни центар.
4. Јовановић, С. (2008). *Говор и комуникација. Методика развоја говора*. Шабац: Виша школа за образовање васпитача.
5. Каменов, Е. (2009). *Дечја игра*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
6. Каменов, Е. (2010). *Мудрост чула IV део – Дечје говорно стваралаштво*. Нови Сад: Драгон.
7. Копас-Вукашиновић, Е. (2006). Улога игре у развоју деце предшколског узраста и млађег школског узраста. *Зборник института за педагошка истраживања*, 38(1), 174–189.
8. Крњаја, Ж. (2012). Игра на раним узрастима. У А. Бауцал (ур.), *Стандарди за развој и учење деце раних узраста у Србији* (стр. 113-132). Београд: Институт за психологију Филозофског факултета Универзитета у Београду.
9. Копас-Вукашиновић, Е., Јовановић, П. В., Марковић, С. (2019). Говорно стваралаштво будућих васпитача као њихов потенцијал у систему универзитетског образовања. *Наслеђе*, 42, стр. 359-373.
10. Матић, Р. (1982). *Методе и облици рада на развоју говора деце од рођења до поласка у школу. I издање*. Београд: ИШРО „Привредно финансијски водич“.
11. Мићић, В., Вукомановић-Растегорац, В. (2016). Како настају речи- игролики приступ творби речи у предшколској установи. У: Копас-Вукашиновић, Е., Стојановић Б. (ур.). *Савремено предшколско образовање и васпитање: изазови и дилеме* (195–208). Јагодина: Факултет педагошких наука.
12. Николић, М. (2008). Развој и теорије говора. Радови *Филозофског факултета, Универзитет Источно Сарајево*, 10, 2, стр. 57-72.

13. Николић, М. (2009). Подстицање развоја свести о синтакси код деце предшколског узраста. *Зборник Института за педагошка истраживања*, 41, 2, стр. 437-460.
14. Николић, М. (2010). Развојни ток синтаксичке свести код деце узраста 5-9 година. *Педагошка стварност*, 56, 7-8, стр. 681-694.
15. Спасић, Ј. (2021). *Језичке игре у говорном развоју. Приручник за развој говора деце предшколског узраста*. Београд: Креативни центар.
16. Шаин, М., Чарапић, С. (2016). *Корак по корак 5. Припрема деце за полазак у школу- водич за васпитаче и родитеље*. Београд: Креативни центар.
17. НССА (2009). Правим путем: оквир за програм рада са децом раног узраста. Доступно на http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/02/Pravim-putem-Okvir-za-program-rada-sa-decom-ranog-uzrasta_final.pdf

ПРИЛОЗИ

Прилог бр. 1, Упитник за васпитаче

Поштовани/а,

циљ овог упитника је да утврдимо Ваше мишљење о значју говорно-језичких игара за развој писаног говора, као и у којој мери примењујете говорно-језичке игре у циљу развоја ране писмености деце предшколског узраста. Молимо Вас да одговорите на сва питања, заокруживањем слова испред одговора који одговара Вашем мишљењу. Упитник је анониман. Унапред Вам захваљујемо на сарадњи!

1. По Вашем мишљењу, шта све треба да садржи средина која је стимулативна и која подстиче развој ране писмености код деце?

- а) литерарни центар (сликовнице, аудио средства, приче за децу, енциклопедије, новине, брошуре, мапе...)
- б) библиотеку или мекани кутак са библиотеком
- в) драмски кутак или позориште сенки
- г) просторну целину за истраживање
- д) _____
(нешто друго, наведите)

2. Сматрате ли да примена говорно-језичких игара може допринети развоју ране писмености код деце предшколског узраста?

- а) да, сматрам да примена говорно-језичких игара може допринети развоју ране писмености код деце предшколског узраста
- б) нисам сигуран/а
- в) не сматрам да примена говрно-језичких игара може допринети развоју ране писмености код деце предшколског узраста

3. Колико често у раду са децом примењујете говорно-језичке игре, а у циљу подстицања развоја ране писмености?

- а) једном недељно
- б) неколико пута недељно
- в) пар пута у току једног месеца
- г) не примењујем

4. На који начин организујете говорно-језичке игре у раду са децом?

- а) кроз вођену игру
- б) кроз проширену игру
- в) кроз отворену игру
- г) _____
(нешто друго, наведите)

5. Које врсте говорно-језичких игара примењујете у раду са децом, а у циљу развоја ране писмености?

- а) фонолошке игре
- б) морфолошке игре
- в) синтаксичке игре
- г) игре ритма и риме
- д) у раду са децом не примењујем говорно-језичке игре
- ђ) _____
(нешто друго, наведите)

6. Опишите једну говорно-језичку игру приликом чије реализације је код деце стимулисан развој писаног говора.

а)

б) у раду са децом не примењујем говорно-језичке игре

7. Опишите Вашу улогу у говорно-језичкој игри, у складу са организовањем исте.

а) организовање говорно-језичке игре кроз вођену игру:

б) организовање говорно-језичке игре кроз проширену игру:

в) организовање говорно-језичке игре кроз отворену игру:

---

8. На који начин укључујете родитеље у активности у којима су заступљене говорно-језичке игре које за циљ имају подстицање развоја ране писмености?

а) кроз њихово присуство активностима

б) кроз организовање радионица

в) путем домаћих задатака које деца код куће раде са родитељима

г) не укључујем родитеље

д) _____

(нешто друго, наведите)

9. По Вашем мишљењу, да ли је, и у којој мери, увођење нових *Основа програма- Године узлета* променило активности у области подстицања развоја ране писмености?

а) да, у великој мери

б) делимично

в) није променило

10. Да ли рад према новим *Основама програма- Године узлета* омогућава развој ране писмености?

а) да, деца различите симболе (слова, бројеве, мапе), писану комуникацију, користе у реалним ситуацијама

б) да, али у мањој мери него рад према претходној предшколској концепцији

в) не омогућава развој ране писмености

Прилог бр. 2, Списак табела

Табела бр. 1, *Карактеристике средине која подстиче развој ране писмености*

Табела бр. 2, *Говорно-језичке игре у циљу развоја ране писмености*

Табела бр. 3, *Учесталост применеговорно- језичких игара у циљу подстицања развоја ране писмености*

Табела бр. 4, *Начин организације говорно-језичке игре у раду са децом*

Табела бр. 5, *Врсте говорно- језичких игара у раду са децом на подстицању развоја ране писмености*

Табела бр. 6, *Пример говорно-језичке игре уз помоћ које се подстиче развој писаног говора*

Табела бр. 7, *Улога васпитача у говорно-језичкој игри*

Табела бр. 8, *Начин укључивања родитеља у активности које за циљ имају подстицање развоја ране писмености*

Табела бр. 9, *Мишљење васпитача о евентуалним променама активности у области подстицања развоја ране писмености приликом увођења нових Основа програма- Године узлета*

Табела бр. 10, *Развој ране писмености деце из угла нових Основа програма- Године узлета*

Прилог бр. 3, Списак графикана

Графикон бр. 1, *Карактеристике средине која подстиче развој ране писмености*

Графикон бр. 2, *Говорно-језичке игре у циљу развоја ране писмености*

Графикон бр. 3, *Учесталост применеговорно- језичких игара у циљу подстицања развоја ране писмености*

Графикон бр. 4, *Начин организације говорно-језичке игре у раду са децом*

Графикон бр. 5, *Врсте говорно- језичких игара у раду са децом на подстицању развоја ране писмености*

Графикон бр. 6, *Пример говорно-језичке игре уз помоћ које се подстиче развој писаног говора*

Графикон бр. 7, *Улога васпитача у говорно-језичкој игри*

Графикон бр. 8, *Начин укључивања родитеља у активности које за циљ имају подстицање развоја ране писмености*

Графикон бр. 9, *Мишљење васпитача о евентуалним променама активности у области подстицања развоја ране писмености приликом увођења нових Основа програма- Године узлета*

Графикон бр. 10, *Развој ране писмености деце из угла нових Основа програма- Године узлета*

Прилог бр. 4, Списак цртежа

Цртеж бр. 1, *Писмо Деда Мразу, Ј.П. (6 година)*

Цртеж бр. 2, *Писмо Деда Мразу, Ј.П. (6 година)*

Цртеж бр. 3, *Писмо Деда Мразу, В.Л. (6 година)*

Цртеж бр. 4, *Писмо Деда Мразу, О.М. (6 година)*